

PONTUS MESELESİ ve YUNANİSTAN'IN POLİTİKASI

Dr. YUSUF ŞARINAY

GİRİŞ

Pontus veya Pont Euxim, eski Yunanlıların Karadeniz'e verdikleri bir isimdir. Pontus adı genellikle Doğu Karadeniz sahilleri için kullanılmakla beraber, tarif ettiği alan zaman zaman değişiklik göstermiştir. Yeşilirmak, Kızılırmak ve Kelkit havzası Pontus sayıldığı gibi, bu alan daha da genişleyerek, Doğu'da Kafkasya'dan bütün Karadeniz kıyıları boyunca Sinop ötesine kadar yayılmıştır. Yakın devirlerde ise bu bölge Samsun ve Trabzon sahiliyle hinterlandından ibaret sayılmıştır¹.

Bu bölgede tarihi Pontus Krallığı da M.ö. 301'de Pers menşeli Mithridates Sülalesi tarafından kurulmuştur. Pont devleti olarak da bilinen bu devlet yaşadığı çağda (M.Ö. 301-63) Doğuda Roma İmparatorluğu'nun rakibi olabilecek bir güce erişmiştir. Ancak M.ö. 66'da Roma orduları tarafından üç parçaya bölünen bu krallık M.Ö. 63'de ortadan kaldırılmıştır. Daha sonra Doğu Karadeniz bölgesinde, Doğu Roma'nın, yani Bizans'ın zayıflaması ile Trabzon Devleti (1207-1461) kurulmuştur. Bizans Prensi Aleksı Komnen tarafından kurulan bu devlet ile önceki Pont Krallığı arasında herhangi bir ilişki mevcut değildir².

- 1 Nuri Yazıcı, **Milli Mücadele'de Pontusçu Faaliyetler (1918-1922)**, Ankara 1989, s. 15; Celal Bayar, **Bende Yazdım**, c. 8, İstanbul 1972, s. 2581, **Pontus Meselesi**, (Yayına Haz.: Yılmaz Kurt), Ankara 1995, s. 60.
- 2 İstanbul'un Latinler tarafından işgali üzerine Bizanslı Prenslar tarafından 1207 yılında kurulan Trabzon Devleti ne bir baka devletin devamı oldu, ne de Bizans İmparatorluğu'nun mirasçısı olmak idiası peşinde koştu. Mahmut Goloğlu, **Anadolu'nun Milli Devleti Pontus**, Ankara 1973, s. 149.

Bölgenin yerli halkını da genellikle Kafkasya ve Anadolu'nun içlerinden gelenler oluşturmaktaydı. Bu sebeple eski çağlarda bölgede ırk bakımından mensubiyetlerinin tesbiti imkânsız bir takım kavimler yaşamıştır³. Bunların bir kısmının Gürcülerin soyundan geldikleri belirtilmektedir⁴. Goloğlu ise Fransız kaynaklarına dayanarak, daha Pontus Krallığı'nın kurulduğu dönemde bölgede oturmakta olan halkın üç bölüm olduğunu, bunların; İranlılar, kıyı şehirlerinde Yunanlılar ve bölgenin asıl yerli halkı olan Turanlılar olduğunu ileri sürmektedir⁵. Diğer taraftan bölgede Hıristiyanlığın yayılmasından önce Greeklerin ve Fenikelilerin kıyı şehirlerinde koloniler kurdukları bilinmektedir. Bölge halkı Roma hakimiyetine girmesine paralel olarak Hıristiyanlaşmaya başlamıştır. Trabzon Devleti döneminde buraya bir kısım Bizans soyundan gelen aileler de yerleşmiştir⁶. Bölgenin bu karışık sosyal yapısından dolayı Hıristiyanlığı kabul eden Ortodoksların tamamının Greek asıllı olduklarını söylemek mümkün değildir. Çünkü bölgedeki Ortodoks halk Elenceye benzer bir dil konuşmakla beraber, yerel bir dialekt kullandıkları ve kendilerine özgü pek çok âdetlerinin bulunduğu bilinmektedir.⁷ Bu sebeple bölgedeki Hıristiyan olan halkın 1071'de dahi İstanbul'la pek bağlantıları yoktu⁸.

XI. yüzyıldan itibaren Anadolu'da yeni bir devir başlamıştır. Öncelikle Orta Asya'dan Orta Avrupa'ya kadar geniş bir bölgeye yayılan Kıpçak Türkleri 1080 yıllarından itibaren Kafkasların güneyine

3 Yazıcı, **a.g.e.**, s. 15-16.

4 Stefanos Yerasimos, "Ponus Meselesi (1912-1923)", **Toplum ve Bilim**, Sayı: 43/44 Güz 1988 - Kış 1989, s. 34.

5 Tarihi Pont devletinin ayyıldızlı bayrağı mevcuttur. Turan boyları da Aloanlar, Amazonlar, Beşirler, Busirler, Tibarenler, Tirallar, Halibler, Sanlar, Katagonlar, Marlar, Makronlar, Mosineklerden oluşmaktadır. Goloğlu, **a.g.e.**, s. XVI, 78.

6 Yerasimos, **a.g.m.**, s. 34.

7 Yunanca bu bölgede yerli dillerle karışarak bugünkü, Yunanlıların dahi anlayamadığı özel bir dilin ortaya çıktığı Yunanlı dilbilimciler tarafından da kabul edilmektedir. "Dil Bilimi", **Donya PontusHellenizmi-II, Kongresi** (Yunanca) 31 Temmuz, 7 Ağustos 1988, Selanik 1988, s. 217-218.

8 Anthony A. Bryer, "The Tourkokratia In The Pontos, Some Problems And Preliminary Conclusions" **Neo Hellenika**, Texas 1970, s. 35.

geçerek, Azerbaycan, Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgesinin kuzey kesimlerine inmişlerdir. Diğer taraftan Moğol baskısının önünden çekilen Türkmen grupları da bölgeye gelmeye başlamışlardır. Böylece daha Trabzon devleti yıkılmadan, bölge geniş ölçüde Türkleşmiştir⁹. Nihayet 1461 yılında bölgenin Osmanlılar tarafından fethini müteakip Bizans'ın son kalıntıları da ortadan kalkmıştır. Bundan sonra bölgeye yoğun bir Türk iskânı yapılmıştır. Hıristiyan unsurlara da geleneksel Osmanlı hoşgörüsü ve millet sistemi içinde dini, kültürel ve ekonomik alanda her türlü haklar tanınmıştır.

Doğu Karadeniz bölgesinin gerek siyasi tarih, gerekse sosyal yapı açısından Yunanlılarla ciddi anlamda bir ilişkisi olmamakla beraber, bölgede kurulan ilk Pont Krallığı ile, 1207'de kurulan Trabzon devletini birbirine karıştıran Yunanlılar, ortaya bir Rum Pontus devleti çıkarmışlar ve bu temele dayanarak 20. yüzyılın ilk çeyreğinde bu devleti tekrar diriltme iddiası ile Doğu Karadeniz kıyılarında Rum Pontus devleti kurma hayaline kapılmışlardır.

1. PONTUS DEVLETİ KURMA FİKRİNİN DOĞUŞU VE İLK HAZIRLIKLAR:

Doğu Karadeniz bölgesinde yaşayan Hıristiyan Ortodoks nüfus, 19. yüzyılın başından itibaren Rum Ortodoks Kilisesi ile gelişmekte olan Rum burjuvazisinin birlikte yürüttükleri faaliyetlerin etkisi altına girecek ve kökeni ne olursa olsun Anadolu'da yaşayan Türkçe veya Elençe konuşan bütün Ortodoks Hıristiyanlar, Yunan toplumuna ait olma duygusunu benimsemeye başlayacaklardır. Bölgedeki Hıristiyan halk üzerinde Yunanlılık bilincinin yerleşmesi ve gelişmesinde Fatih Sultan Mehmet'in geniş yetkiler vererek canlandırdığı İstanbul Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin büyük rolü olmuştur¹⁰

9 Geniş bilgi için bkz. Salim Cöğce, "Doğu Karadeniz Bölgesinin Türkleşmesinde Kıpçakların Rolü", *I. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, 13-17 Ekim 1986, Samsun 1988, s. 479-484.

10 Geniş bilgi için bkz. M. Süreyya Şahin, *Fener Patrikhanesi ve Türkiye*, İstanbul 1980, s. 124-184.

Doğu Karadeniz kıyılarında bir Pontus Rum devletinin kurulması fikrinin, Filik-i Etery'a'nın kuruluşu ve Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması başlangıç yıllarını oluşturmaktadır. Zira Doğu Karadeniz Bölgesi Pontus adıyla Megali İdea'nın hedeflerinden biri olarak ortaya konulmuştur¹¹. Nitekim bağımsız Yunanistan'ın kurulduğu 1830'dan sonra Doğu Karadeniz bölgesine olan ilgi artmıştır¹². 1870'den sonra da özellikle Yunanistan'dan gelen Rumların sayısı artmış, Atina'da yetişmiş siyasi kişiler Samsun'u merkez yaparak çalışmaya başlamışlardır¹³. Bu konuda Yerasimos, Samsun ve Trabzon gibi şehirlerdeki Rumların ticaret sayesinde oldukça zengin olduklarını, ekonomik gücün ister istemez siyasi istekleri harekete geçirdiğini belirtmekte ve 1870'de İstanbul'da yayınlanan Pontus'la ilgili bir kitaba dayanarak bölge Rumlarında milli Hellen ideallerinin hayli kökleştiği görülür demektedir¹⁴. Pontusçuluk konusunda siyasi bir hareketin mümkün olabileceği fikri de 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanından sonra açıkça ortaya atılmaya başlamıştır¹⁵. Bölgede ilk silahlı çeteyi de Amasya Metropolitine Germanos 1908 yılında Samsun'da kurmuş, Yunanlı bir şirketin gemisiyle getirilen 50 civarında Manlieher marka tüfek ile bunları silahlandırmış, hatta çetelerden 20 kadarını Balkan Savaşlarında Yunan ordusunun yanında savaşmak üzere cepheye göndermiştir.¹⁶ Trabzon'daki Yunan Konsolosluğu da 18 Ekim 1912'de Trabzon Metropolitine bir tezkere yazarak, Yunan Kralı I. Yorgi'nin isim günü olan 23 Nisan'da Aya Gregoriyos Kilisesi'nde tören yapılmasını iste-

11 Geniş bilgi için bkz. Nurettin Türsan, **Yunan Sorunu**, 3. B., Ankara 1987, s. 28 vd. Selahattin Salıxık, **Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Etnik Etery'a**, İstanbul 1968, s. 149 vd.

12 Bryer, **a.g.m.**, s. 33.

13 Bryer, **a.g.m.**, s. 52.

14 Yerasimos, **a.g.m.**, s. 35.

15 II. Abdülhamit; Rumların asıl gayesinin Bizans İmparatorluğu'nu ihya etmek olduğunu, Rumlardan bir kısmı Yunanistan'ı büyütmek, diğer bir kısmı ise Bizans'ı ve hatta bununla kifayet etmeyerek Bahr-i siyah sahillerinde eskiden var olduğunu iddia ettikleri Pontus devletini kurmak düşüncesindedirler, demektedir. Fethi Okyar, **Üç Devirde Bir Adam**, İstanbul 1980, s. 94-95.

16 Yerasimos, **a.g.m.**, s. 36.

miş ve böylece konu tamamen bir Yunanlık konusu haline gelmeye başlamıştır¹⁷.

Diğer taraftan, Yunanistan'ın Megali İdea'yı gerçekleştirmek üzere, Etnik-İ Etery'a'dan Mavri Mira'ya kadar kurdurduğu birçok cemiyete paralel olarak Türkiye'de Pontus Cemiyetleri de kurulmaya başlamıştır. Türkiye'de ilk Pontus "İçtimagâhı" İnebolu'da halkın Manastır olarak adlandırdığı bir yerde Amerika Rum göçmenlerinden rahip Klematyos tarafından tesis edilmiştir¹⁸. Pontus Cemiyeti'nin temelini de 1904 tarihinde Merzifon Amerikan Koleji'nde atıldığı, bu kolejin 16 Şubat 1921'de aranması üzerine ele geçen belgelerden anlaşılmıştır¹⁹. Bundan sonra kolej bine yakın Rum gencini Pontusçuluk için yetiştirmiştir²⁰. 1908 yılında Samsun'da "Müdafaa-i Meşrute" daha sonra da "Mukaddes Anadolu Rum" cemiyetlerinin kurulması ile Pontus teşkilatı genişletilmiştir. 1909 yılında Trabzon Metropolit'i vasıtasıyla Atina'daki "Asya-i Suğra" cemiyetinin emri altına giren²¹ Pontus Cemiyeti metropolit ve papazların öncülüğü ve çalışmaları sayesinde Batum'dan İnebolu'ya kadar Karadeniz bölgesinde şubeleri açılmış, ilk Pontus rısalesi de 1910'da yayınlanmıştır²².

Pontus Cemiyeti'nin amacı, Trabzon, Ordu, Giresun, Samsun sahil vilayetleri ile, Kastamonu, Gümüşhane, Erzincan ve Sivas vilayetleri-

17 Goloğlu, a.g.e., s. 238, Metin için bkz. **Pontus Meselesi**, s. 141.

18 Kemal Atatürk, **Nutuk**, c. II (1920-1927), 13. B. İstanbul 1973, s. 626, Salıksık, a.g.e., s. 44.

19 Merzifon Amerikan Koleji'nde Türkçe öğretmenliği yapan Zeki Efendi'nin 14 Şubat 1921 günü cesedinin kolej civarında bulunması üzerine yapılan aramada Pontus Cemiyeti'ne ait mühür, tüzük, arma, bayrak, silahlar vb. ele geçirilerek mesele tüm boyutları ile ortaya çıkarılmıştır. **Pontus Meselesi**, s. 152-167, Bayar, a.g.e., c. V, s. 1457 "Amerika Mektepleri" **Hakimiyet-i Milliye**, 25 Mart 1921, s. 2.

20 Ali Güler, **İşgal Yıllarında Yunan Gizli Teşkilatları**, Ankara 1988, s. 49.

21 "Milli Mücadele Döneminde Yunanistan'ın Türkiye Üzerinde Faaliyetleri (Pontus" **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı: 17 (Temmuz 1986), s. 60; Adı geçen cemiyetin Hrisantos'a gönderdiği 24 Mayıs 1909 ve 31 Mayıs 1919 tarihli mektuplar için bkz. **Pontus Meselesi**, s. 95-97.

22 Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, c. I, 3.B., İstanbul 1991, s. 91.

nin bir kısmını içine alan yerleri, yani Batum'dan İnebolu'ya kadar olan bölgede başkenti Samsun olmak üzere ileride Yunanistanla birleştirmek üzere eski Pont devletini tekrar dirilterek bağımsız bir "Pontus Cumhuriyeti" kurmaktı²³. Bu amacı gerçekleştirmek isteyen Pontus Cemiyeti, bölgede kurduğu çetelerle faaliyetlerine başlamıştır. I. Dünya Savaşı'nda Rus ordularının Trabzon'u işgal etmeleri üzerine Pontusçuluk faaliyeti bir ivme kazanarak açıkça ortaya çıkmıştır. I. Dünya Savaşı başladığı zaman seferberlik emrine karşı çıkan veya askerden kaçan Rumları Pontus Cemiyeti ve Metropolitlikler örgütleyerek çeteler teşkil etmişlerdir. Bizzat Rusların 2000 tüfekle silahlandırdıkları ilk çete reisleri Vasil Usta ve Dimitrios Haralambidis, başta olmak üzere Rusların yardımları ile Türkleri öldürmeye ve Türk köylerini yakmaya başlamışlardır²⁴. Savaş içinde Pontus çetelerinin en önemli hedefleri, Türkiye'yi zayıf düşürmek, Türk ordusunu meşgul ederek düşmana dolaylı destek sağlamak, Türk ordusunu arkadan vurmak ve sonuçta bölgedeki Rum varlığını ispatlayarak Türkiye'nin yenilmesi halinde emellerini gerçekleştirmektir²⁵.

Diğer taraftan 1917 Ekim'inde Kafkasya'daki Pontuslularla Doğu Karadeniz'den oraya giden birtakım Pontuslular 12 bin kişilik bir ordu kurmuşlar ve bu sayıyı 50 bine çıkarmak için çaba sarfetmişlerdir. Rus makamları bunu destekleyerek, Rus ordusunda ve donanmasında görevli olup da Pontus Kafkas birliğine katılmak isteyen Pontuslulara izin

23 **Pontus Meselesi**, s. 61, Bayar a.g.e., c. V. s. 1457. Dimitri Kitsikis, **Yunan Propagandası**, İstanbul 1963, s. 30. D. Economides, **The Pontus And The Right Claims, of Its Greek Population** Constantinople 1920 adlı eserde yayınlanan haritalardan birisi Mitridat zamanındaki Kırım'a kadar uzanan Pontus Krallığını, diğeri kurulması düşünülen Pontus Cumhuriyetini göstermektedir. Bkz. Ek-1, 2.

24 1916 yılında başlayan bu çetecilik faaliyetlerine Rusların yanısıra Samsun'daki Yunan Konsolosluğu'nun sekreteri Lazaros Melidie'de yardımcı olmaktadır. Yerasimos, a.g.m., s. 38-39; I. Dünya Savaşında ilk çetecilik faaliyetleri Bafra civarında Nebyan dağlık bölgesinde başlamıştır. **Pontus Meselesi**, s. 189, Refet Paşa TBMM'de yaptığı konuşmada Pontus eşkıyalığının I. Dünya Savaşının II. veya III. yılında ortaya çıktığını belirtmektedir. **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, c. III, Ankara 1985, s. 665.

25 **Pontus Meselesi**, s. 61, 188, Sabahattin Özel, **Milli Mücadelede Trabzon**, Ankara 1991, s. 33.

vermiş ve bu birliğe gerekli olan silah ve cephaneyi sağlamıştır. Oluşturulan bu Pontus birliğine Rus ordusunda subay olan Rum asıllı Albay Ananias ve Nikiforakis ile Rus üniversitesinde Profesör Spiliotis komuta etmekteydi²⁶. Pontus Cumhuriyeti'nin kurulması amacıyla Trabzon ve çevresine çıkarılmak üzere hazırlanan bu birlik Bolşeviklerin Kafkasya'yı işgalleri üzerine dağılmış, bir kısmı kaçarak Türkiye'deki çetelere katılmışlardır²⁷. Rusların 1916'da Trabzon'u işgal etmeleri üzerine Vali Cemal Azmi Bey'den şehrin yönetimini devralan Metropolit Hrisantos, Rusların bölgeyi boşaltması üzerine onların bıraktıkları silahlarla çeteleri donatmıştır²⁸. Bölgedeki Rumlardan yaklaşık olarak 80 bini Rus ordusu ile birlikte Kafkasya'ya göç etmişti²⁹.

Rusların çekilmesinden sonra bölgede faaliyet gösteren Pontus çeteleri ise, Türk hükümetinin aldığı tedbirlerle kontrol altına alınmış, ancak Bafra civarındaki Nebyan bölgesinde faaliyet gösteren D. Haralambidis'in yönettiği Aytepe çetesi kurtarılmış bölge oluşturmuş, çatışmaya devam etmiştir³⁰. Genel olarak bölgede devlet hakimiyetinin tesis edilmesine paralel olarak Pontusçuluk faaliyeti gizli kabuğuna çekilmiş, kilise, okul ve kulüplerde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Doğu Karadeniz bölgesindeki Osmanlı devletinin hakimiyeti yenden tesis etmesinden sonra, Pontusçuluk faaliyetleri; Rusya, Yunanistan, Avrupa ve Amerika'da hızlanmış ve uluslararası bir boyut kazanmaya başlamıştır. Nitekim 5 Mayıs 1917'de Tiflis'te "Yunanistan Kafkaslar Kongresi" yapılmış, 1917 Ekim ayı ortalarında Atina'da Karadeniz kıyı şehirlerinde yaşayan Pontusluların temsilcilerinin katıldıkları, bölgedeki Rumları bağımsız bir devlet içinde birleştirmeyi

26 K.G. Konstantinides, "Pontus Hakkında İnceleme", **Dünya Pontus Hellenizmi 2. Kongresi**, s. 56-57.

27 **Pontus Meselesi**, s. 188; Özel, a.g.e., s. 33.

28 Yerasimos, a.g.m., s. 4.

29 **Dünya Pontus Hellenizmi 2. Kongresi**, s. 79.

30 Yerasimos, a.g.m., s. 40; Bu dönemde bölgede 367 Türk öldürüldü, birçok köy yakıldı. **Pontus Meselesi**, s. 189.

amaçlayan önemli bir kongre yapılmıştır³¹. Gene Ekim 1917'de Paris'te "Pontus Milli Merkezi" kurulmuş³² ayrıca ABD'nde de aynı amaçla özel bir komite teşkil edilmiştir³³. Eylül 1917 tarihinden itibaren de Paris'te Fransızca olarak Journal Des Hellenes, Mediterranee Orientale, Londra'da Esperia ve Atina'da yayınlanan çeşitli gazete ve bültenlerle yoğun bir propaganda başlatılmıştır³⁴.

Diğer taraftan bu dönemde yapılan en önemli kongre 4 Şubat 1918'de Giresun eski belediye başkanının oğlu Konstantin Konstantinides tarafından Marsilya'da yapılmıştır. Konstantinides kongreyi açış konuşmasında; Kafkasya ve Trabzon başta olmak üzere, dünyanın çeşitli yerlerindeki hemşehrilerine kongreye katılmaları için yetkili temsilcilerini göndermeleri için yazılar yazdığını belirtmekte ve sadece Rusya ve Trabzon'dan temsilci gelmediğini, zamanın kısıtlı olması ve "Yüksek yetkili dostluk çevrelerinin uyarıları" üzerine kongreyi onlarsız başlatmak zorunda kaldığını vurgulamaktadır. Ayrıca, Paris ve Londra ziyareti sırasında Nice'de Venizelos ile görüşüğünü planlarını bütün yönleri ile tasvip ettiğini ve cesaret verdiğini belirtmektedir³⁵. Bu kongrenin en önemli icraatı Sovyet Dışişleri Komiseri Troçki'ye bir telgraf çekerek yardım istenmesidir. Troçki'ye çekilen telgrafta; Rus birlikleri çekildikten sonra tekrar Türk egemenliği altına girmemesi için Pontus'un kendi kaderini tayin hakkını savunması rica edilmekte ve Rus sınırından Sinop ötelere kadar olan topraklarda bağımsız bir Pontus Cumhuriyeti kurulması için etkili bir şekilde müdahalede bulunması istenmektedir³⁶. Temmuz 1918'de Pontus'un bağımsızlığının ve 1. Dünya Savaşı'nda Kafkaslara giden Rumlar'ın tekrar eski vatan-

31 **Dünya Pontus Hellenizmi 2. Kongresi**, s. 16. Yerasimos, bağımsız Pontus devleti kurma fikri ilk kez Atina kongresinde ortaya atıldı demektir. Yerasimos, **a.g.m.**, s. 41.

32 Yerasimos, **a.g.m.**, s. 41.

33 **Dünya Pontus Hellenizmi 2. Kongresi**, s. 61.

34 **A.g.e.**, s. 60.

35 **A.g.e.**, s. 63-64.

36 Fransızca olarak çekilen telgrafın metni için bkz. **a.g.e.**, s. 65-66.

larına dönme arzularının dile getirildiği bir başka Pontus Kongresi de Bakü'de toplanmıştır³⁷. Nihayet 1918 Ekim'inde Pontus Milli Merkezi Batum'da kurulmuştur. Sonuçta 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalandığı zaman Türkiye dışındaki Pontus organizasyonu büyük oranda tamamlanmıştır.

2. MONDROS MÜTAREKESİ VE PONTUSÇULUK FAALİYETLERİNİN HIZLANMASI

Bilindiği gibi, I. Dünya Savaşı'ndan yenik olarak çıkan Osmanlı devleti ağır hükümler ihtiva eden Mondros Mütarekesini 30 Ekim 1918'de imzalamak zorunda kalmıştı. Mütareke gereği ordu ve donanması terhis edilen Osmanlı devletinin stratejik bölgeleri itilaf devletleri tarafından işgal edilmeye başlanmıştır³⁸.

Mütarekenin Türkler üzerinde yarattığı moral çöküntüsüne karşılık, geleceğin artık kendilerine ait olduğu duygusuna kapılan Rumlar faaliyetlerini artırmışlardır. Bu çerçevede Yunanistan ve İtilaf devletlerinin teşvik ve yardımları ile Doğu Karadeniz bölgesinde Pontusçuluk faaliyetleri de çok yönlü bir şekilde hızlanmıştır. Nitekim Mütareke-den sonra Pontuslu Rumlar bir taraftan diplomatik çabalarını yoğunlaştırmışlar, diğer taraftan bölgede nüfus üstünlüğünü sağlamak amacıyla dışardan göçmen getirmeye çalışırken, içeride de yoğun bir şekilde çetecilik faaliyetlerine yönelmişlerdir.

a) Diplomatik Faaliyetler

Mondros Mütarekesinden sonra, Pontus meselesi Paris Barış Konferansı'nın gündemine sokulduğundan bu konu ile ilgili diplomatik çabaların ağırlık merkezi Avrupa'ya kaymıştır. Avrupa'da Pontus konusundaki siyasi faaliyetleri ile dikkati çeken K. Konstantinides 1918 Ka-

³⁷ A.g.e., s. 16.

³⁸ İtilaf devletleri I. Dünya Savaşı içinde yaptıkları gizli anlaşmalar çerçevesinde Mütarekenin 7. maddesine dayanarak işgallere başlamışlardır. Mütarekenin uygulanması ile ilgili olarak geniş bilgi için bkz. *Türk İstiklal Harbi Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Ankara 1992.

sım sonlarında Marsilya'da ikinci bir kongre toplamıştır. Bu kongrede Pontus konusunda belirlenen talepler, Kongre başkanı sıfatıyla Konstantinides tarafından 2 Aralık 1919 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na gönderilmiştir. Bu taleplerde; itilaf devletlerinin 1.500.000 Ortodoks Pontuslu Rum'u himaye etmesi isteniyor ve Rus sınırından Sinop'un batısına kadar uzanan kıyı bölgesinde eski Trabzon devletinin ihya edilerek bir Pontus Cumhuriyeti kurulması talep ediliyordu³⁹. Bu taleplere, o sırada İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nda görevli olan Arnold Toynbee, "Bu muhtıradaki ileri sürülen istatistikler ve sınırlar hayal mahsulüdür. Pontus Rumları mandater bir devletin idaresinde bulunacak olan Ermeni devletine bağlanacak, böylece Pontus Rumlarını tatmin edici bir "milli yurd" sağlamış olacak" şeklinde not düşerek⁴⁰ İngiltere'nin bu sıradaki politikasını ortaya koymaktadır.

Gerçekten Paris Barış Konferansı'nın hazırlıklarının yapıldığı sıralarda itilaf devletlerinin genel görüşü Giresun – Sivas – Mersin hattının doğusunda kalan toprakları Ermenistan'a vermektir. Dolayısı ile Trabzon'u da denize çıkış kapısı olarak Ermenistan'a bırakmaktı⁴¹. İşte böyle bir konjonktür içinde Venizelos 30 Aralık 1918'de Paris Barış Konferansı'na resmen verdiği ve Yunanistan'ın toprak isteklerini toplu olarak ifade eden muhtırası, şüphesiz Pontusçuları hayal kırıklığına uğratmıştır. Batı Anadolu üzerinde sınırsız emeller besleyen Venizelos, müttefiklere karşı daha inandırıcı olabilmek için Pontus konusunda fedakârlık göstermiş, Trabzon'u denize çıkış kapısı olarak Ermenilere bırakmayı kabul etmişti⁴². Venizelos aynı tavrını 3-4 Şubat 1919'da

39 Gotthard Jaeschke, **Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri** (T.Çev.: Cemal Köprülü), Ankara 1971, s. 56-57, Mesut Çapa, **Pontus Meselesi, Trabzon ve Giresun'da Millî Mücadele**, Ankara 1993, s. 38.

40 Jaeschke, **a.g.e.**, s. 57.

41 Yerasimos, **a.g.m.**, s. 48.

42 Venizelos'un "Greece at the Peace Conference" başlıklı istekleri Kuzey Epir, Trakya, Oniki Ada, Gökçeada, Bozcaada ve İzmir ve havalisi ile Ayvalık'ı içine alıyordu. Venizelos'a göre Trabzon vilayeti büyük bir devletin mandası altında kurulacak olan Ermeni devletine bağlanabilirdi. Böylece burada yaşayan 350.000 Rum Türk idaresinden kurtulmuş olacaktı. Geniş bilgi için bkz. Kitsikis, **a.g.e.**, s. 30-32, Murat Hatipoğlu, **Türk Yunan İlişkilerinin 101 Yılı(1821-1921)**, Ankara 1988, s. 80-81.

konferansta yaptığı konuşmada da sergileyerek Pontus devletinden sözetmemiştir⁴³. Batı Anadolu üzerindeki amaçlarına ulaşmak isteyen Venizelos tecrübeli diplomat kurnazlığı ile Kıbrıs, İstanbul ve Pontus üzerinde hak iddia etmekten şimdilik vazgeçmişti⁴⁴. İleride üzerinde duracağımız gibi, bu durum Venizelos'un giriştiği siyasi bir manevradan ibarettir.

Venizelos'un Barış Konferansı'ndaki bu politikası Pontus faaliyetlerinde herhangi bir duraklama ve yavaşlamaya yol açmamış, aksine O'nu tepkiyle karşılayan diğer Pontus temsilcileri daha aktif bir politika takip etmeye başlamışlardır. Nitekim Konstantinides 28 Ocak 1919'da Atina'daki Pontuslular komitesine gönderdiği mektupta Yunan hükümetini davalarına ilgi göstermemekle suçlamış⁴⁵, Paris'teki Pontus Milli Merkezi Başkanı Socrate Deconomou Şubat 1919'da Le Temps Gazetesine yazdığı bir yazıda, Venizelos'un Trabzon vilayetini Ermenilere bırakan politikasını protesto etmiştir⁴⁶. İstanbul Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi de 1 Şubat 1919'da Venizelos'a bir telgraf çekerek durumu protesto ettiğini bildirmiştir⁴⁷. Bu arada 4 Mart 1919'da İstanbul'da yayınlanmaya başlayan Pontus Gazetesi'nin baş makalesinde Trabzon vilayetinde Rum Cumhuriyeti'nin kurulması amacıyla yayınlandığı açıkça ilan olunmuştur⁴⁸.

Venizelos'un politikasına karşı girişilen bu protestolara paralel olarak, Konstantinides ile Oeconomou Paris Barış Konferansı'na verdikleri ortak muhtıradaki; Kafkasya'dan Sinop'un batısına kadar uzanan topraklarda bağımsız bir Pontus Cumhuriyeti kurulmasını istemişlerdir⁴⁹. Avrupa'daki Pontusçuluk faaliyetlerinin öncülüğünü

43 Kitsikis, a.g.e., s. 31-32, Yazıcı, a.g.e., s. 26-27.

44 Ercüment Kuran, "Millî Mücadele Esnasında Pontus Rum Devleti Kurma Teşebbüsleri", **I. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri**, s. 79.

45 Kitsikis, a.g.e., s. 336, Özel, a.g.e., s. 38.

46 Jaeschke, a.g.e., s. 57.

47 Yerasimos, a.g.m., s. 49.

48 **Nutuk**, s. 627.

49 Yerasimos, a.g.m., s. 49.

Konstantinides yaparken, Türkiye içindeki faaliyetleri de Patrikhane ile birlikte Trabzon Metropoliti Hrisantos yürütüyordu. Nitekim Şubat 1919'da İstanbul'da Patrikhane tarafından düzenlenen Pontus Kongresi'nde, kendi kaderini tayin, bağımsızlık ve daha sonra Pontusun Yunanistan'a ilhak edilmesi kararlaştırılmıştır⁵⁰. Bu kongrede Paris Barış Konferansı'na Türkiye Rumlarının isteklerini sunmak üzere Patrik vekili Droteos başkanlığında bir heyet seçilmiş, Hrisantos'da bu heyete dahil edilmiştir⁵¹.

Bu karar üzerine Paris'e gitmek üzere 28 Mart 1919'da Trabzon'dan ayrılan Hrisantos İstanbul, Atina ve Marsilya üzerinden Paris'e giderken birçok Pontus dernek ve yöneticileri ile görüşerek, hem fikir alışverişi, hem de temsil yetkisini artırarak 29 Nisan'da Paris'e varmıştır. O'nun Paris'e gelişi Pontus meselesinde bir dönüm noktası teşkil edecektir⁵². Hrisantos Paris'te Venizelos ile birkaç kez görüştüktan sonra O'nun fikirlerine karşı çıkarak 2 Mayıs 1919'da Barış Konferansına Pontus'la ilgili muhtirasını vermiştir. Bu muhtıra da; Trabzon'un tamamı, Sivas ve Kastamonu vilayetlerinin bir kısmı, Amasya, Sinop ve Karahisar sancaklarını kapsayan Pontus bölgesinin 600 binden fazla Rum'u barındırdığı, bu sayıya Güney Rusya ve Kafkasya'ya göç etmiş olan 250 bin Rum'u da dahil edildiği zaman Pontus'daki Rum sayısının 850 bin olacağı, aynı bölgede 836 bin farklı kökenden gelen Müslümanın yaşadığı belirtilmektedir. Rusların Trabzon'u işgali öncesinde Vali Cemal Azmi Bey'in şehrin yönetimini kendisine teslim ettiğini, bu bölgede ancak 78 bin Ermeninin yaşadığını belirten Hrisantos, bu şartlar altında Pontus'un bağımsız bir devlet olması gerektiğini vurgulamaktadır⁵³.

50 Dünya Pontus Hellenizmi 2. Kongresi, s. 16.

51 Bayar, a.g.e., c. V, s. 1459-1460.

52 Yerasimos, a.g.m., s. 49.

53 Metin için bkz. Hrisantos Pontus için müstakil kelimesini kullanmaktadır. Pontus Meselesi, s. 107-110.

Paris Barış Konferansı nezdinde Doğu Karadeniz bölgesi için verilen nüfus istatistiklerinin farklı ve abartılarak verildiği dikkati çekmektedir. Bunun en önemli sebebi bölgede Rumların hiçbir yerde çoğunluğu teşkil edememeleridir. Gerçekten 1914 tarihli Osmanlı resmi istatistiklerine göre; Trabzon⁵⁴ Sivas ve Kastamonu vilayetlerinde 3.263.396 Müslüman nüfusa karşılık 361.750 Rum yaşamaktaydı⁵⁵. Makkas ise 1919'da Paris'te yayınladığı "Anadolu'nun Yunanlılığı" isimli kitabında belirttiğine göre, Venizelos Pontus'a dair verdiği rakamlarda aynı vilayetlerde 2.735.815 Müslümana karşılık, 477.828 Rum'un yaşadığını söylemiştir⁵⁶. Daha önce bahsedildiği gibi, Rus ordusunun bölgeden çekilmesine paralel olarak Kafkasya'ya giden Rumlar da düşüldüğü zaman 1919'da gerçekte Pontus olarak adlandırılan Trabzon Sinop sahili ile iç Karadeniz bölgesinde 250 bin Rum'a karşılık 2.350.000 Müslüman yaşamaktaydı.⁵⁷ Bölge genelinde yüzde 10 civarında Rum yaşamasına rağmen Barış Konferansı nezdinde iddialarını güçlendirmek amacıyla Patrikhane istatistiklerine dayanarak nüfuslarını abartan Pontuslu liderler, Rum nüfusu oldukça yüksek gösteriyorlardı⁵⁸ Patrikhane'nin Anadolu'daki Rum-Yunan emellerinin siyasi ve dini merkezi olduğu dikkate alınırca istatistiklerin gerçekleri yansıtmaktan ziyade propaganda amacına yönelik olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Gerçek durumun farkında olan Pontus liderleri, diplomatik çabalarına pa-

54 1868 İdari Teşkilatına göre Trabzon Vilayetine Rize, Trabzon, Gümüşhane, Giresun, Ordu ve Samsun bağlı bulunuyordu. Bu statü bazı değişikliklerle Milli Mücadele dönemine kadar devam etmiştir. Çapa, **a.g.e.**, s. 1.

55 Güler, **a.g.e.**, s. 168.

56 Venizelos Barış Konferansında yaptığı konuşmada nüfus istatistiklerini Fener Patrikhanesi'nden aldığını söylemektedir. Kitsikis, **a.g.e.**, s. 31.

57 Bu sayının dağılımı şöyledir: Trabzon'da 60.000 Hristiyan'a karşılık 317.000 Müslüman, Giresun'da 10.000 Hristiyan'a karşılık 190.000 Müslüman, Ordu'da 25.000 Hristiyan'a karşılık 150.000 Müslüman, Sinop'ta 5.000 Hristiyan'a karşılık 150.000 Müslüman, Samsun'da 50-55.000 Hristiyan'a karşılık 180.000 Müslüman vardır. Diğerleri iç bölgelere dağılmıştır. **Pontus Meselesi**, s. 62.

58 Yukarıda da bahsedildiği gibi Toynbee Pontuslu liderlerin verdiği nüfus istatistiklerini "hayal mahsülü" olarak nitelemiştir. Jaeschke, **a.g.e.**, s. 57. Bu sebeple İngilizlere göre Karadeniz bölgesinin hiçbir yerinde Rumlar çoğunluk teşkil etmediklerinden Pontus devleti kurulması düşünülemezdi. Kuran, **a.g.m.**, s. 79.

ralet olarak bağımsız devlet olma iddialarını güçlendirmek amacıyla dışarıdan yoğun bir şekilde göçmen getirme faaliyeti de yürütüyorlardı.

Patrikhane ve Yunanistan tarafından ortaklaşa yapılan faaliyetler sonucu son 50 yıl içinde Samsun bölgesine 30 bin'den fazla göçmen getirilmişti.⁵⁹ Mütareke döneminde ise, Kafkasya'dan, Rusya'nın güney sahillerinden ve Osmanlı devletinin diğer yörelerinden sistemli ve organize bir şekilde bölgeye göçmen getirilmesine hız verilmiştir. Göçmenler meselesini organize etmek amacıyla Patrikhane ve Yunanistan tarafından "Rum Muhacirleri Merkez Komisyonu" açık adıyla faaliyet gösteren Kordus gizli adını taşıyan bir komite kurulmuştu⁶⁰. Etniki Eteryay'nın devamı durumunda olan Mavri Mira'nın bir şubesi olan bu cemiyetin esas ünitesi Patrikhane merkez komitesi olup, 1919 yılında İstanbul'da faaliyete başlamıştır⁶¹. Kordus, merkez İstanbul olmak üzere Trakya, Doğu Karadeniz ve İzmir bölgelerinde Rum nüfus üstünlüğünü sağlamak ve özellikle Rum çetelerini göçmen gibi göstererek Doğu Karadeniz bölgesine gönderme konusunda yoğun bir faaliyet göstermiştir⁶². Kordus Komitesi Metropolitleri de birer temsilci olarak kullanmıştır. Mesela Başkanlığını Samsun Metropolit vekili Eftimos Zilos'un yaptığı Samsun Rum Göçmenler Cemiyeti Kordus ile ortaklaşa çalışıyordu⁶³. Aynı görevi Trabzon'da Metropolit Hrisantos yürütmekteydi⁶⁴. Bu cemiyetin organizasyonu sayesinde Samsun ve havalisine binlerce göçmen getirilirken, Mütareke döneminde Temmuz 1919 sonlarına kadar çoğu silahlı çete olmak üzere, Trabzon'a 8 binden fazla Rum getirilmiştir.⁶⁵ Diğer taraftan Batum'daki Pontus komitesi ile işbirliği

59 **Pontus Meselesi**, s. 62.

60 Ertuğrul Zekai Ökte, "Yunanistan'ın İstanbul'da kurduğu Gizli İhtilal Cemiyeti (Kordus)" **BTTD**, Sayı: 40 (Ocak 1971), s. 22-23.

61 **Nutuk**, c. III, Vesika I, Ökte, **a.g.m.**, s. 22.

62 **Güler**, **a.g.e.**, s. 66 vd.

63 "Nurettin Paşa Pontusçuları Anlatıyor", **Yakın Tarihimiz**, c. II, s. 225.

64 **HTVD**, Sayı: 11 (Mart 1955) Belge: 277.

65 **HTVD**, aynı belge, **Çapa**, **a.g.e.**, s. 14.

yapılarak Kafkasya'daki Rumlar'dan 11 bin kadarının Karadeniz kıyılarına göçü sağlanmıştır⁶⁶. Bu arada Giresun'a Eylül 1919'a kadar 525 adet göçmen getirilmiştir⁶⁷. Daha sonra 25 Mayıs 1920'de Giresun limanına gelen Yunan bandralı bir gemi Rusya'dan göçmen getirmiş, bunların sandıklarından silah ve cephane çıkmıştır⁶⁸. Hrisantos'un Paris Barış Konferansı'na verdiği muhtıradan da anlaşılacağı gibi, Kafkaslar ve Güney Rusya'dan Doğu Karadeniz bölgesine 250 bin Rum'un iskânı tasarlanmıştı⁶⁹. Hükümetin göçü engellemeye yönelik tedbirler alması üzerine, kesin sayıları belirlenememekle birlikte, Doğu Karadeniz bölgesinden bir kısım Rum, Batum'da kurulan Rum gönüllü alaylarına katılmaya başlamıştır. Bu alaylar Batum'dan Yunanistan'a oradan da tekrar Anadolu'ya gönderilerek Yunan ordusu ile birlikte savaşmışlardır⁷⁰.

Hrisantos'un yukarıda bahsedilen muhtırası üzerinden çok geçmeden itilaf devletleri (özellikle İngiltere) İzmir'e İtalyanların yerine Yunanlıları çıkarmaya karar verirler. Böylece İzmir ve Batı Anadolu üzerindeki emellerine ulaşan Venizelos, Pontus meselesine daha ciddi bir şekilde sahip çıkmaya başlamıştır. Nitekim bir taraftan Hrisantos'u kendisine karşı çıkma izni de vererek itilaf devletleri temsilcilerine takdim eder. Pontus temsilcilerine tanınan bu diplomatik özerklik O'na itilaf devletleri nezdinde sorumluluktan kurtulma imkânı verir. Diğer taraftan Atina'ya Pontus kökenli askerlerden oluşan bir birlik kurulması için emir verir⁷¹. Aynı zamanda Pontus için çalışan Yunanlı Albay Kateniotis'i Pontus güçlerinin örgütlenmesiyle görevlendirerek İstanbul, Samsun, Batum ve Tiflis'e göndermiştir. Bu arada Patrikhane

66 Şahin, a.g.e., s. 180.

67 Çapa, a.g.e., s. 14.

68 Özel, a.g.e., s. 132.

69 Çizilen Pontus Cumhuriyetinin sınırları Batum'da sona erdiğine göre Kafkasya'nın diğer bölgeleri ile Güney Rusya'daki Rumların bu sınırlar içine yerleştirilmesi düşünülmüyordu.

70 Çapa, a.g.e., s. 16.

71 Yerasimos, a.g.m., s. 50.

ve Yunan yüksek komiserliğinin aracılığı ile 6 Temmuz 1919'da Batum'da toplanan Pontus kongresinde önce Pontus'un bağımsız olması, daha sonra da Yunanistan'la birleşmesi kararı alınırken, Paris Barış Konferansı nezdinde yetkili temsilciler olarak, Hrisantos, Konstantinides ve Oeconomou'nun atanmasına karar verilmiştir⁷².

Böylece temsil gücünü de artıran Hrisantos, Pontus'un bağımsızlığını temin etmek üzere 8 ay kaldığı Avrupa'da, Barış konferansının Yunan işleri sorumlusu Jules Cambon, Wilson, Clemenceau, İngiliz heyetinden Harold Nicholson ve Amerikalı General Harbord ile görüşmelerde bulunmasına rağmen arzu ettiği desteği sağlayamamıştır⁷³. Hrisantos bu görüşmelerinde, İngiliz ve Amerikan yetkililerine bölgeye çıkarma yapmaları halinde, oluşturulan Pontus birliklerinin kendilerine yardımcı olacaklarını vaatmiş, oluşturdukları birliklerin İngiltere'nin tasvip etmeyeceği bir harekette bulunmayacağını da taahhüt etmiştir⁷⁴. İsteddiği politik desteği elde edemeyen Hrisantos Ekim 1919'da geldiği İstanbul'da, bir yandan Kateniotis, Yunan Yüksek Komiseri Kanellopulos ve Metropolit Germanos ile esas gayesi için çalışırken, diğer taraftan Türkiye genelinde kurulacak bir manda yönetimi altında Türk ve Rum toplumlarının bir federasyon temelinde birlikte yaşamaları için İstanbul hükümeti yetkilileri ile görüşmelere girer⁷⁵. Zaten Ocak 1919'da İstanbul'da kurulmuş bulunan Trabzon ve Havalisi Adem-i Merkeziyet Cemiyeti, Pontus Rumları ile federasyon kurulması amacıyla İstanbul'daki Pontus merkezi ile temasta bulunmaktaydı⁷⁶.

İstanbul'da sürdürülen bu temaslar Yunan yönetiminin baskısıyla kesilmiştir. Çünkü Yunanistan genel politikası gereği Türklerle ilişkiye girilmesine karşı çıkıyor, Anadolu'daki milli harekete karşı başa-

72 Yerasimos, *a.g.m.*, s. 52.

73 Kuran, *a.g.m.*, s. 79, Abdullah Saydam, "Kurtuluş Savaşı'nda Trabzon'a Yönelik Ermeni-Rum Tehdidii" *AAMD*, Sayı: 17 (Mart 1990), s. 428.

74 Yazıcı, *a.g.e.*, s. 18.

75 Yerasimos, *a.g.m.*, s. 54-55.

76 Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, c. II, 2. B., İstanbul 1986, s. 359-363.

rılı olabilmek için Rum-Ermeni işbirliğini sağlamaya çalışıyordu. Nitekim Venizelos daha sonra 5 Ekim 1920'de Lloyd George'a çektiği telgrafta da Rusya'nın güneyine yerleşenlerle birlikte 800 bin nüfusa sahip olan Pontuslu Rumların bağımsız bir devlet olmasını, bu devletin Ermenistan ve Gürcistan ile işbirliği yaparak İslam ve Rus emperyalizmine karşı kesin bir set oluşturacağını bildirir ve İngiltere'nin bu konuda siyasi ve maddi desteğini ister⁷⁷.

Venizelos'un öncelikli amacı Anadolu'daki milli hareketi iki ateş arasında bırakarak, işgalleri kolaylaştırmak olduğu için, Pontus temsilcilerini Ermenilerle anlaşmaya zorlamaktaydı. Bu politika gereği nihai tahlilde bağımsızlıktan vazgeçmeyen Pontuslu liderler Ermenilerle bir konfederasyon kurabileceklerini açıklamışlardır⁷⁸. İşte böyle bir politik atmosferde, yolculuğunu yeni Vali Haydar Bey'le birlikte yapan Hrisantos, 9 Kasım 1919'da Trabzon'a dönmüştür. Hrisantos Trabzon'da bulunduğu süre içinde meyki kumandanı ve vali ile yaptığı resmi görüşmelerde, Türklerle Rumların işbirliği yapmaları ve dost geçinmeleri gerektiğini belirtmiştir⁷⁹. Ayrıca İstikbal Gazetesi başyazarı Faik Ahmet (Barutçu) ile yaptığı görüşmede; Trabzon'da bir Ermeni yönetiminin kurulamayacağını, Türk ve Rumların birlikte yaşamalarının gerçek menfaatleri açısından gerekli gördüğünü vurgulamıştır⁸⁰. Pontus davası için istediği desteği Avrupa'da bulamayan Hrisantos; Ermeni isteklerini ön plana çıkararak, Rum emellerini gizlemeye, demeç ve davranışları ile de Türklerin güvenini kazanmaya çalışmıştır. Bunda da kısmen başarılı olmuştur. Zira Hürriyet ve İtilaf taraftarları O'na inanarak işbirliği yapmışlardır⁸¹. Ancak Harbiye Nezareti ve

77 Metin için bkz. Bilal N. Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938)*, c. 2, Ankara 1975, s. 339-340.

78 Saydam, *a.g.m.*, s. 428-429.

79 Özel, *a.g.e.*, s. 125, Yazıcı, *a.g.e.*, s. 19.

80 Çapa, *a.g.e.*, s. 34.

81 Kuran, *a.g.m.*, s. 80; Özel, *a.g.e.*, s. 126.

Emniyet Müdürlüğü ile bölge halkında güven uyandırmamış, Hrisantos'un davranışlarındaki değişiklik kuşkuyla karşılanmıştır⁸².

Gerçekten Hrisantos'un politikasındaki bu değişiklik, güven telkin etmekten uzak bir politik manevradan ibaret olduğu çok geçmeden anlaşılacaktır. Çünkü aylarca Avrupa devletleri nezdinde Pontuşçuluk için çaba sarfeden, bölgede çete faaliyetleri organize eden bir kişinin, Batı Anadolu'da Rumların cüretkâr bir şekilde Yunan politikasının emrinde çalıştığı bir sırada, O'nun Anadolu'nun bir başka köşesinde barış-sever bir hava içerisinde kardeş gibi yaşama prensibini savunmaya girişmesi Yunanistan, Patrikhane ve Pontus teşkilatlarından aldığı bir direktif gereği olmalıydı⁸³.

Nitekim aynı dönemde; Atina'da teşkil edilen Pontus birliklerinin Doğu Karadeniz bölgesine nakledilmesi için İngiltere'ye müracaat yapılmış⁸⁴, Venizelos'da Barış Konferansı'na Pontus'un büyük devletlerden birinin mandasına verilmesini teklif etmiş, Konstantinides ve Oeconomou 15 Kasım 1919'da Barış Konferansı'na verdikleri yeni bir ortak muhtırada; Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Hristiyanların katledildiğini belirterek, Pontus'un Türk hükümetinden kurtarılarak Pontus Cumhuriyeti'nin kurulması ile asayişin sağlanabileceğini vurgulayarak bu konuda büyük devletlerin yardımlarını istemişlerdir⁸⁵.

Bu teşebbüslerden haberdar olmaması mümkün olmayan Hrisantos, güya; Karadeniz kıyılarında bir Pontus devleti kurmak için çalışmalarına devam eden Batum'daki Pontus komitesini fikrinden vazgeçirmek ve Müslümanlarla birleşmeleri için nasihatta bulunmak gerek-

82 Resmî makamlar Hrisantos'u yakın takibe almışlardı. Kuran, **a.g.m.**, s. 80. Mithat Sertoğlu, "Trabzon Bölgesinde Rum-Pontus Cumhuriyeti Kurulması Faaliyetleri" **BTTD**, Sayı: 11 (Ağustos 1968), s. 3.

83 Tayyip Gökbilgin, **Millî Mücadele Başlarken**, c. II, Ankara 1965, s. 204-205.

84 İngiltere bu teklife karşı çıkmıştır. Yerasimos, **a.g.m.**, s. 55-56.

85 **Pontus Meselesi**, s. 106-107. Ayrıca Konstantinides 12 Şubat 1920'de "Pontus'taki Müslüman Hemşehrilerime Açık Mektup" adıyla yayınladığı beyanname ile Müslümanlara da davasında haklı olduğunu savunuyordu. **Aynı Eser**, s. 122-124.

çesi ile 14 Kasım 1919'da Batum'a gitmiştir. Hrisantos'un Batum'da bulunduğu sırada 18 Aralık 1919'da Batum'da Pontus Rum hükümetinin kurulmuş olması O'nun gerçek amaç ve niyetlerini ortaya koymaktadır⁸⁶. Batum'daki Pontus hükümetinin Anonefteris Pontus (Serbest Pontus) isimli bir yayın organı vardı. Bu gazete Batum Yunanistan Konsolosu Kuzis tarafından idare ediliyordu. Ayrıca bu hükümet Trabzon kıyılarına silah ve cephane çıkarıyor, Pontus Cumhuriyeti adına Rum yolculara pasaport veriyordu⁸⁷.

Batum'dan Tiflis ve Erivan'a geçen Hrisantos, Venizelos'un talimatı gereği Ermenilerle federasyon görüşmelerine katılmıştır. Hrisantos ve Katheniotis ile Ermeni temsilciler Hatissian ve Terminassian arasında cereyan eden görüşmelerde; Rumlar iki eşit federasyonun oluşturacağı bir konfederasyon kurulmasını isterken, Ermeniler, Rumların bir federe devlet olarak Ermenistan'a katılabileceğini savundukları için bu konuda anlaşma sağlanamamıştır⁸⁸. Ancak Hrisantos'un başlattığı bu görüşmeler Ocak 1920'de Yunan-Ermeni Anlaşması ile sonuçlanmıştır. Yunan subayı ve Pontus davasının öncülerinden Katheniotis ile Ermenistan temsilcisi General Terminassian arasında imzalanan bu anlaşma ile müttefiklerin veya Yunanlıların bölgeye askeri yardım göndermesi kararlaştırılmıştır⁸⁹. Böylece 1918'de Cenevre'de "Türkiye'de zulme uğramış milletler birliğinin" kurulması ile başlayan Rum -Ermeni işbirliği⁹⁰ Venizelos'un stratejisi gereği bir ittifakla sonuçlanıyordu. Çünkü, Venizelos, Anadolu'daki milli hareketi iki ateş arasında bırakarak, güçlenmesini engellemek için Doğu'da Rum-Ermeni-Gürcü ittifakının güçlü bir set oluşturacağına inanıyordu. Bolşevizme ve Türk milliyetçilerine karşı büyük bir engel olarak görülen bu işbirliği mütte-

86 Nutuk, c. II, s. 627; Jaeschke, a.g.e., s. 58.

87 Çapa, a.g.e., s. 30.

88 Saydam, a.g.m., s. 429.

89 Selahi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, Ankara 1973, s. 172, Sertoğlu, a.g.m., s. 5.

90 Kitsikis, a.g.e., s. 268.

fikler tarafından da tasvip edilmekte idi⁹¹. Sonuçta Anadolu'daki milli hareket Batı'daki Yunan ordusuna karşı mücadele ederken, aynı zamanda Kuzey Doğuda Pontus-Ermeni komplosuyla karşı karşıya kalıyordu⁹².

İşte böyle önemli bir işbirliğinin temellerini atan Hrisantos Trabzon'a dönüşünde Rumlar tarafından büyük gösterilerle karşılanmıştır. Bu gelişmeler üzerine Batum Pontus Derneği Samsun ve Trabzon'daki Rum çete örgütlerinin güçlendirilmesi için Yunanistan'a müracaat ederken, Venizelos, Hrisantos'u tekrar Paris'e davet etmiştir. Bu sırada Barış Konferansı nezdindeki Ermeni temsilci Bogos Nubar'la görüşen Venizelos; Rum-Ermeni işbirliğini geliştirmek amacıyla O'nu Trabzon konusundaki isteklerinden vazgeçirmeye çalışır. Bu sırada 27 Şubat 1920'de Barış Konferansının Trabzon'u ileride kurulacak Ermeni devletin sınırları dışında bırakması üzerine, Pontus adına hareket eden Yunan temsilci Katheniotis İngiltere'ye Yunan mandası altında ve Yunan ordusu tarafından korunacak bir Pontus devletinin kurulmasını teklif etmiş, ancak olumlu cevap alamamıştır⁹³. Aynı dönemde Londra'ya gelen Hrisantos, Konstantinides ve Oeconomou ile birlikte Barış Konferansı'na, Pontus'un bağımsız bir devlet olarak ilan edilmesini isteyen bir muhtıra vermişlerdir. Ancak 22 Mart 1920'de İngiliz temsilci Vansittart bölgede 312 bin Rum'a karşılık 1 milyon 830 bin Müslümanın yaşadığını belirterek bu isteğe karşı çıkar ve meselenin Konferansın gündeminden düşürülmesini ister⁹⁴. Barış Konferansının San Remo görüşmelerini takip eden Hrisantos ve Konstantinides 30 Nisan 1920'de hazırlanmakta olan Sevr'de kurulacak Türkiye bünyesinde Pontus'ta ayrı bir idari birim kurularak, bu birimin başına Cemiyet-i Akvam tarafından bir vali atanmasını talep eden yeni bir istekte bulunurlar, ancak sonuç alamazlar.

91 Gavriil Avramidis, "Pontuslular ve Ermeniler" *Thessaloniki*, 4 Mayıs 1990.

92 Sonyel, *a.g.e.*, s. 172.

93 Yerasimos, *a.g.m.*, s. 58.

94 Yerasimos, *a.g.m.*, s. 59.

Venizelos'un diplomatik alanda Pontus konusunu ağırdan alır gibi görünmesinin temelinde hazırlanmakta olan Sevr Anlaşmasının netleşmesini beklemesi yatmaktadır. Nitekim 22 Haziran'da Lloyd George'un Venizelos'a Türkiye'ye Sevr'i askeri yoldan dayatma görevini vermesi üzerine Pontus meselesinin çetecilik ve askeri cephesi canlanacaktır. Yunanistan bir taraftan bölgedeki çeteleri güçlendirmeye çalışırken, diğer taraftan Doğu Karadeniz bölgesine askeri müdahale yaparak amacına ulaşmaya çalışacaktır.

b) Çetecilik Faaliyetleri ve Askeri Müdahale Teşebbüsleri

Mondros Mütarekesini takiben Türk ordusunun terhis edilmesine başlanmasına paralel olarak, Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki Pontus çeteleri Türk köylerine karşı saldırıya geçerler. İlk saldırılar Kasım 1918'de Bafra civarında bulunan Nebyan bölgesinde başlamıştır⁹⁵. Daha sonra Samsun, Çarşamba, Vezirköprü, Terme, Amasya, Merzifon, Kavak, Ladik, Gümüşhacıköy, Havza, Tokat, Erbaa ve Sivas (Zara bölgesi) bölgelerine yayılmıştır⁹⁶.

Özellikle 9 Mart 1919'da 200 kişilik bir İngiliz kuvvetinin Samsun'u 30 Mart'ta da Merzifon'u işgal etmesi, Pontusçu çetelerin saldırılarını artırmalarına yol açmıştır⁹⁷. İngiliz askerlerini yöre Rumları sevinç gösterileri ile karşılamışlardır. Paris Barış Konferansında Pontusçulara istedikleri siyasi desteği vermeyen başta İngiltere olmak üzere itilaf devletleri, bölgede Pontusçulara yardımda bulunuyorlardı. Nitekim, köylerdeki çeteleri organize etmek amacıyla, Samsun'daki İngiliz temsilci Salter, başlarında Metropolit Germanos bulunan bir komite kurar. Pontus Meselesi isimli kitapta İngilizlerin Samsun'a çıktıkları zaman Rum çetelerine 10 bin silah dağıttıkları belirtilmekte-

95 Nebyan bölgesi, yerinin sarplığı, Rum köylerinin yoğun oluşu gibi sebeplerle Pontus çetelerinin ilk olarak ortaya çıktığı ve saldırıya geçtiği bölge olmuştur. **Pontus Meselesi**, s. 189-191.

96 Geniş bilgi için bkz. **Pontus Meselesi**, s. 192-344.

97 Jeashke, **a.g.e.**, s. 103.

dir⁹⁸. 7 Nisan 1919'da Samsunlu Rumlar Yunan bağımsızlık gününü kutlarlar⁹⁹. Nisan ayının ikinci yarısında Metropolit Germanos Samsun Piskoposluğunda çete liderlerini toplayarak, Samsun, Bafra, Çarşamba, Ünye, Fatsa, Tokat, Niksar, Merzifon, Havza, Erbaa, Ladik, Amasya ve Vezirköprü bölgelerinde örgütlenmenin güçlendirilmesi için kararlar almır¹⁰⁰. Pontus çetelerinin örgütlenmesine paralel olarak, İtilaf devletleri Türk ordusunun silahlarını toplamaya hız verirler. Bu arada Yunan Kızılhaç gemileriyle Karadeniz limanlarına ilaç sandıkları içinde silah ve cephane taşınmıştır¹⁰¹.

İngilizler'in 21 Nisan 1919 tarihli notası¹⁰² üzerine, Osmanlı Hükümeti tarafından 9. Ordu Müfettişliğine atanan Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasından sonra, 21, 22 Mayıs tarihli Sadrazamlığa gönderdiği telgraflarda bölgedeki asayişsizliğin Samsun ve civarında bulunan 40 kadar Rum çetesinden kaynaklandığını, Müslümanların bu çetelerden korunmak için 13 çete oluşturduklarını, şayet Rumlar, müslümanları rahatsız eden siyasi gayelerinden vazgeçerlerse Müslüman çetelerinin ortadan kalkacağını bildirecek bölgedeki Pontus çetelerine dikkat çekmiştir¹⁰³.

1920 yılı başlarından itibaren başta Samsun olmak üzere Pontus çetelerinin bir taraftan sayıları artarken, diğer taraftan güçlü bir organizasyona gitmeye başlamışlardır. Atina'daki Pontus birlikleri içinde yer alan Yunan Subayı Karaiskos Mart 1920'de Samsun'a gelerek çeteleri düzenli orduya benzer bir şekilde örgütlendirmeye girişmiştir. Karargâhını Samsun yakınlarında Hacıismail köyüne kurmuş, Karaiskos, bütün çete reisleri, muhtarlar ve metropolitlerle bir toplantı yaparak

98 Pontus Meselesi, s. 188.

99 Nutuk, c. II, s. 627; Yazıcı, a.g.e., s. 43.

100 Yerasimos, a.g.m., s. 44

101 Kuran, a.g.m., s. 78; Saydam, a.g.m., s. 426.

102 Nota için bkz. Jeashke, a.g.e., s. 103-104.

103 Telgraflar için bkz. "Mustafa Kemal'in Samsun'dan Gönderdiği İki Mühim Rapor" BTTD, Sayı: 14 (Kasım 1968), s. 6-8; Atatürk'le İlgili Arşiv Belgeleri, Ankara 1982, s. 30-32.

hepsini askeri disiplin altına almış, uyulması gereken kuralları tesbit etmiştir. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa'ya karşı olan Çerkezler'le de bir ittifak yapmıştır. Böylece kendi başına hareket eden Pontus çeteleri üzerinde askeri bir disiplin kurmuş, düzenli orduya benzer bir şekilde organize etmiştir¹⁰⁴. Böylece Karaiskos'un organizasyonu sayesinde Rusya'dan da gelen çetelerle toplam sayıları 25 bin civarına ulaşan Pontus çeteleri¹⁰⁵ özellikle Samsun ve çevresinde Rum köylerinin bulunduğu bölgelere tamamen hakim olarak Türk ordusunu arkadan vurmaya hazırlanıyorlardı. Bu sırada Topal Osman'ın hakim olduğu Giresun hariç¹⁰⁶ diğer bölgelerde saldırılarını artıran Rum çeteleri, dışarıdan yapılacak bir müdahaleyi beklemeye başlamışlardı. Bu sırada bölgede makalemizin ekler bölümünde Yunanca listesini verdiğimiz, Yunanlılar tarafından tesbit edilen meşhur 81 tane çete reisi bulunuyordu¹⁰⁷.

1920 yılının ilk yarısında hazırlıkları tamamlanarak 10 Ağustos 1920'de imzalanacak olan Sevr'i, İngiltere'nin zorla kabul ettirme politikası çerçevesinde Yunan ordusuna ileri hareket etme izni verildi. 22 Haziran 1920'de Trakya ve Batı Anadolu'da genel bir saldırıya başlayan Yunan Ordusu, Haziran sonlarında Salihli, Akhisar, Alaşehir ve Balıkesir'i, 8 Temmuz'da Bursa'yı işgal ederken, 27 Temmuz'a kadar bütün Trakya'yı işgal etmişlerdir. Bu sırada henüz düzenli ordunun kurulamamış olması ve içeride cereyan eden iç isyanlar sebebiyle Yunan ordusunun ilerleyişine engel olunamamıştı¹⁰⁸. İşte Yunanistan; Anadolu'daki milli hareketin en zayıf olduğu bir dönemde başta Samsun

104 Hristos H. Marmaridis, "Pontus'ta Pontuslu Çete Grupları", **Dünya Pontus Hellenizmi 2. Kongresi**, s. 132-133.

105 **Türk İstiklal Harbi**, c. VI, s. 144-145; Mahmut Goloğlu, **Erzurum Kongresi**, Ankara 1968, s. 26, Marmaridis, **y.a.g.** makalesinde (s. 133) bu sayıyı en az 20.000 olarak vermektedir.

106 Tehcir işlerinden dolayı firarda bulunan Topal Osman, Pontus çetelerine karşı Giresun'da millî teşkilatı kurmuş, 1920 yılında da Giresun gönüllü taburunu oluşturarak, bölgede Pontus çetelerine karşı etkili bir mücadele yürütmüştür. Çapa, **a.g.e.**, s. 75-80.

107 Çetelerin listesi için bkz. Marmaridis, **a.g.e.**, s. 133-134.

108 Ergün Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, İzmir 1984, s. 230-231.

olmak üzere Doğu Karadeniz bölgesinde en az 20 bin – 25 bin kişilik iyi teçhiz edilmiş Pontus çeteleri ile Ankara Hükümetine doğu istikametinden de taarruz ederek kesin sonucu almak istemiştir¹⁰⁹. Bu sırada Yunan Genelkurmayı Ankara'nın birkaç hafta içinde düşeceğini hesap ederek, Türk ordusunun Sivas veya Kayseri bölgesine çekilebileceği ihtimaline karşı, Pontus birliklerini Samsun'da karaya çıkaracakları 6–7 bin kişilik Yunan askeri ile takviye ederek, Samsun–Sivas yolunu kesmeyi ve bölgede Ankara hükümetine isyan eden unsurlarla güç birliği yapılarak milli hareketin imhasını hesaplamıştır. Atina'daki Pontus komitesi tarafından Venizelos'a iletilen bu teklif, Venizelos tarafından Lloyd George'a daha önce bahsedilen 5 Ekim 1920 tarihli teklifi ile birlikte iletilmiştir. Bu teklifte Venizelos; Ankara ve Karadeniz bölgesindeki milli hareketin kesin olarak ortadan kaldırılması için, böyle bir askeri hareketin şart olduğunu bildiriyor ve Yunanistan'ın siyasi, askeri ve mali nedenlerle bu askeri hareketi tek başına yapamayacağını belirtiyor ve İngiltere'den 200 bin üniforma ve ayda 3 milyon sterlin istiyordu. Bu şartların yerine getirilmesi halinde Eskişehir ve Afyonkarahisar'ın 10 gün, Ankara'nın da 3 hafta içinde işgal edileceğini, bu arada da Pontus'un işgalinin tamamlanmış olacağı konusunda teminat veriyordu¹¹⁰.

Samsun civarında yoğunlaşan Pontus çetelerinin, Yunanistan'ın bu savaş stratejisi yönünde koordineli bir şekilde hareket ettikleri görülmektedir. Özellikle Samsun bölgesinden İç Anadolu istikametinde Orta Karadeniz bölgesinde geçit yolları üzerinde bulunan Ada, Örencik, Terzili, Düz, Koşaca, Çavşur, Ortaklar, Esenbey vb. köyleri topluca yakıp

109 Hasan Cicioğlu, "Milli Mücadele'de Pontus Katliamında Yunanistan'ın Etkisi", *Kıbrıs'ın Dünü Bugünü Uluslararası Sempozyumu* (Gazi Magosa, 28 Ekim – 2 Kasım 1991), Ankara 1993, s. 235.

110 Şimşir, *a.g.e.*, s. 339–340; Yerasimos, *a.g.e.*, s. 62–63.

yıkarak katliam yaptıkları ve Tokat, Sivas hattına doğu sarktıkları dikkati çekmektedir¹¹¹.

Yunanistan'ın bu savaş stratejisi müttefikler arasında incelenirken TBMM hükümetinin Eylül 1920'de Ermenilere karşı başlattığı Doğu Harekâtı başarıyla sonuçlanmış, 2 Aralık 1920'de Gümrü Anlaşmasının imzalanması ile tamamlanmıştır. Böylece Doğu cephesinde emniyetin sağlandığı bir sırada, İngiliz yetkililerin de Doğu Karadeniz bölgesine bir Yunan askerî operasyonu başlatılması lehinde hava doğmuştur. Özellikle İstanbul'daki İngiltere temsilcileri Türk ordusunun Doğu'da gelişen başarıları üzerine, halâ Yunan kuvvetlerinden yararlanılması isteniyorsa, onlara İstanbul ve Pontus Cumhuriyeti'nin vaadedilmesi ve Trabzon'a yapılacak bir Yunan operasyonunun desteklenmesi gerektiğini savunmaya başlamışlardır¹¹². Venizelos'un büyük bir arzu ve heyecanla beklediği böyle bir havanın ortaya çıktığı bir sırada, Yunanistan'da siyasi durum karıştı. Bir maymunun ısırıldığı Kral Aleksandros 25 Ekim'de öldü. Venizelos, tam bu hanedan bunalımının ortasında 14 Kasım 1920'de yapılan seçimleri kaybetti¹¹³.

Bu gelişmeleri yakından takip eden Ankara hükümeti, başta Pontus çeteleri olmak üzere iç isyanları bastırmak amacıyla 9 Aralık 1920'de Merkez ordusunu kuracaktır. Diğer taraftan yeni Yunan hükümetinin Anadolu'daki askerlerini geri çekeceğinden endişelenen İngiltere, Venizelos aracılığı ile, Venizelosçu subaylar ve başta İstanbul olmak üzere, Anadolu'daki Rumların oluşturdukları silahlı çete birliklerinden yararlanmak istemekteydiler. Venizelos'un aracılık ettiği bu plana göre; İngiltere'nin ekonomik ve siyasi yardımı ile Anadolu'da bu-

111 Samsun bölgesinden İç Anadolu istikametinde Orta Karadeniz dağları üç yerden geçit vermektedir. 1) Bafra-Kızılırmak Deltası – Vezirköprü – Havza – Merzifon, 2) Samsun– Kavak–Havza veya Ladik–Erbaa–Tokat, 3) Çarşamba – Yeşilirmak Deltası – Destek–Erbaa–Tokat–Sivas. Rum çetelerinin yoğun olarak saldırdığı köyler bu hatlar üzerinde bulunmaktadır. Cicioğlu, *a.g.m.*, s. 236.

112 Yerasimos, *a.g.m.*, s. 62.

113 Hatipoğlu, *a.g.e.*, s. 110–111.

lunan iki Venizelosçu bölük ve Doğu Karadeniz, İstanbul ve Adalar'daki gönüllü Rum çeteleri sayesinde amaçlarına ulaşacaklardı¹¹⁴. Ancak Yunanistan'da yönetim değişikliğine rağmen, takip edilen politika değişmemiş, yeni Yunan hükümeti de Anadolu'daki ilerlemelerine devam etme kararı almıştır¹¹⁵. Nitekim Yunan orduları Ankara istikametinde ilerlerken Yunanlı Subay Saviyannis İngiliz yetkililerine 1 Mart 1921'de yapılan bir öneride, Türk ordusunun Sivas'a kadar kovanması ve bu arada Yunan ordusunun "Pontus"a çıkarak Rum nüfusunun bulunduğu yerlerde üslenmesi, daha sonra da Ermeniler'in yardımı ile Sivas ve Erzurum'un işgal edilmesini teklif edecektir¹¹⁶. Bu gelişmeler sırasında 16 Mart 1921 tarihinde Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında imzalanan Moskova Anlaşması sonucu, Sovyetlerin Anadolu'ya silah yardımının önlenmesi amacıyla, Saviyannis 7 Haziran 1921'de Türkiye'nin Karadeniz limanlarının ablukaya alınması için İngiltere'ye yeni bir teklifte bulunmuş, 9 Haziran'da Yunan Kruvazörü Kilkis TBMM hükümetinin Karadeniz'deki tek güvenli giriş limanı olan İnebolu'yu bombalamıştır¹¹⁷. 19 Temmuz'da Samsun ve Giresun önünde dolaşmaya başlayan Yunan savaş gemileri 20 Temmuz'da Trabzon'u da topa tutmuşlardır¹¹⁸. Büyük taarruz öncesinde de Yunan savaş gemileri Samsun'u bombalayacaklardır. Batı Anadolu'daki Yunan ilerlemesine paralel olarak Doğu Karadeniz limanlarına yönelen saldırılar bölgedeki Rum çetelerini daha da cesaretlendirmiştir. Bu gelişmeler üzerine endişeleri giderek artan TBMM hükümeti askeri ve idari açıdan radikal kararlar alarak Pontus çetelerini tamamen etkisiz hale getirme yoluna gitmiştir.

3) TBMM HÜKÜMETİ'NİN ALDIĞI TEDBİRLER ve PONTUSÇULUĞUN SONU

Mütareke döneminde, Doğu Karadeniz bölgesinde faaliyet gös-

114 Yerasimos, a.g.e., s. 64.

115 Hatipoğlu, a.g.e., s. 117-120.

116 Yerasimos, a.g.e., s. 65.

117 Özel, a.g.e., s. 235; Çapa, a.g.e., s. 51.

118 Özel, a.g.e., s. 215.

teren Pontus çeteleri ile savaşıacak yeterli kuvvet bulunmamaktaydı. Bir taraftan ordu terhis edilirken, diğer taraftan milli kuvvetler henüz teşekkül etmemişti. Bir kısım jandarma birlikleri ile 15. Tümen'in ve 5. Kafkas Tümeninin bir kısım alayları bölgeye gönderilerek mücadele edilmesine rağmen, 1919 yılında Pontus çetelerine karşı yürütülen mücadeleden olumlu bir sonuç alınamamıştır. Bu arada Batı Anadolu'da Yunan ilerlemesine paralel olarak, İtilaf devletleri ve Osmanlı hükümetinin tahrik ve teşvikleri ile Anadolu'da çıkan iç isyanların yanı sıra, başta Samsun olmak üzere Doğu Karadeniz bölgesinde Pontus çetelerinin giderek ciddi bir tehdit arzemesi üzerine, TBMM hükümeti 1920 yılı başlarından itibaren Pontusçulara karşı ciddi tedbirler almaya başlamıştır. Özellikle merkezi Sivas'ta bulunan 3. Kolordu Pontus çetelerinin etkisiz gale getirilmesi için bütün gücünü harcamaya başladı. Fakat mevcut kuvvetlerle bölgede asayişin sağlanamayacağı ortaya çıkmıştı¹¹⁹. Bu sebeple Mustafa Kemal Paşa da 24 Nisan 1920'de TBMM'nde yaptığı konuşmada Pontus meselesini çözmekle görevlendirilen kuvvetlerin büyük bir komuta altında birleştirilmesi gereğini vurgulamıştı¹²⁰. Bu çerçevede düzenli ordunun kurulmasına paralel olarak, Pontusçuluk faaliyetlerini köklü bir şekilde halletmek amacıyla 9 Aralık 1920'de Merkez ordusu kurularak komutanlığına da Nürettin Paşa tayin edilmiştir¹²¹. Mevcudu 10 bin civarında olan merkez ordusunun kurulması ile Pontus çetelerine karşı daha etkili bir şekilde mücadele yürütülmeye başlanmıştır¹²². Ancak geniş bir bölgeye dağılmış bulunan Pontus çetelerine karşı, sadece askeri tedbirlerle sonuç almak mümkün gözüküyordu. Bu sebeple TBMM hükümeti askeri tedbirlere paralel olarak, idari ve adli tedbirler de alma yoluna gitmiştir.

TBMM hükümeti ilk iş olarak bir beyanname yayımlayarak yaşı-

119 Özel, a.g.e., s. 233; Çapa, a.g.e., s. 81.

120 TBMM Zabıt Ceridesi, C. I, 3. B., Ankara 1959, s. 9.

121 Türk İstiklal Harbi, C. VI, s. 145; Nutuk, C. II, s. 629-630.

122 Merkez Ordusunun kuvvet dağılımı için bkz. Türk İstiklal Harbi, C. VI, s. 145-147; Yazıcı, a.g.e., s. 97-98.

ları silah altında bulunan Rumlar'ı da askere çağırılmış, kan dökülmesine sebebiyet verilmemesi için dağlardaki çetelerin silahları ile birlikte teslim olmalarını istemiştir¹²³. Benzer beyannameler daha sonraki dönemde de yayınlanmıştır. Mesela Samsun Mutasarrıfı 1922 yılının ilk günlerinde Pontus çetelerine bir beyanname yayımlayarak, kandırılarak dağlara çekildiklerini, kendileri ile birlikte ailelerini de felakete sürüklediklerini vurgulayarak, teslim olmalarını istemiştir¹²⁴. Yukarıda belirtilen ilk beyannamede teslim olmaları ve silahlarını da teslim etmeleri için Pontus çetelerine tanınan bir haftalık sürenin dolmasından sonra, bölgede aramalara başlanmış, sadece Samsun ve Amasya bölgesinde 2 binden fazla silah ile bir milyon 200 bin mermi toplanmıştır¹²⁵. Gerek hükümetin çağrısına uymayan, gerekse aramalar sırasında silahını teslim etmeyen Rumların çoğu dağlara kaçarak çetelere katılmışlardır. Merkez ordusu teslim olanların affedileceklerini ilan edip, belli bir süre tanınmasına rağmen, buna pek uyan olmamıştır. Nurettin Paşa bu iyi niyetli girişimlerden sonra artık askeri kuvvet kullanmaya mecbur kaldığını belirtmektedir¹²⁶. Bölgede yapılan genel silah aramasının yanısıra, Pontus teşkilatının merkezleri olarak bilinen Samsun ve Trabzon metropolitlikleri ile daha önce de bahsedildiği gibi, Merzifon Amerikan Koleji'nde de aramalar yapılmıştır. Bu aramalarda Pontus teşkilatı ile ilgili olarak bulunan silah, bayrak, evraklar ve ihtilal belgeleri vb. olayın boyutlarını ve ciddiyetini bütün çıplaklığı ile ortaya çıkarmıştır¹²⁷

Bölgedeki Pontus çetelerinin etkisiz hale getirilememesi ve Yunan ordusunun Samsun bölgesine çıkarılması yolunda geliştirilen savaş stratejisi karşısında, daha radikal tedbirler alma lüzumu doğmaya başlamıştır. Bu konuda alınabilecek en radikal çözüm bölgedeki eli silah

123 Beyanname metni için bkz. **Pontus Meselesi**, s. 389-390.

124 Çapa, **a.g.e.**, s. 83-84.

125 **Pontus Meselesi**, s. 387.

126 "Nurettin Paşa Pontusçuları Anlatıyor", s. 226.

127 Geniş bilgi için bkz. **Pontus Meselesi**, s. 369-385.

tutan Rumların daha güvenli ve emin olan iç kısımlara nakledilmesi olmasına rağmen, TBMM hükümeti başlangıçta böyle bir tedbire karşı çıkmıştır. Nitekim Mayıs 1921'de Yunan ordusunun Karadeniz sahillerine asker çıkarma ihtimalinin artması üzerine, sahil kesimlerinde yoğun olarak yaşayan Rumlar'ın düşmana dayanak teşkil etmesini önlemek amacıyla 29 Mayıs 1921 tarihli Dahiliye Vekaleti'nin sahildeki eli silah tutan Rumlar'ın iç bölgelere sevk edilmesi isteğini, TBMM hükümeti 5 Haziran 1921 tarihli toplantısında uygun görmemiştir.¹²⁸ Bunun üzerine tekrar hükümete başvuran Dahiliye Vekaleti; Karadeniz'de faaliyete geçen Yunan donanmasının Rumların yoğun olarak bulunduğu Samsun, Ordu, Giresun, Sinop gibi şehirlerimize saldırması halinde, Rumların hem katliam yapabileceklerini, hem de düşmanın işgalini kolaylaştıracaklarının kuvvetle muhtemel olduğu belirtilmekte ve çare olarak Karadeniz sahilindeki eli silah tutan Rumlar'ın 40 kilometre iç kısımlara nakillerinin Genelkurmay Başkanlığı ve Merkez ordusu kumandanlığınca zaruri görüldüğü gibi, Giresun ve Sinop Mutasarrıflıklarınca da yapılan müracaatlarda, Yunanlıların şehre saldırmaları veya topa tutmaları halinde ahalinin bir ferdinin bile kurtulmasına imkan bulunmadığı, bu sebeple halkın iç kısımlara çekilmesine müsaade edilmesinin istenildiği belirtilmekte ve bu sebeplerle 5.6.1921 tarihli kararın tekrar gözden geçirilmesi istenmektedir.¹²⁹

Bu sırada Yunan donanmasının Karadeniz'de artan faaliyeti ve 9 Haziran'da İnebolu'yu bombalaması, Sakarya Savaşı'nın yaklaşmakta olduğu bir dönemde bütün kuvvetlerini Batı cephesine kaydırmaya başlayan TBMM hükümetini iki ateş arasında kalma konusunda ciddi bir şekilde endişeye sevk etmiştir. Gelişen olaylar ve Dahiliye Vekaleti'nin müracaatı üzerine 12 Haziran 1921 tarihinde toplanan TBMM hükümeti, Yunan donanmasının Karadeniz'de artan faaliyeti ve İnebo-

128 HTVD, Sayı: 57 (Eylül 1966) Vesika: 1304; Özel, a.g.e., s. 235.

129 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (030.18.1.) – 18-95-12 (Belgelerden faydalanmamız konusunda yakın ilgi ve yardımlarını gördüğüm Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi yönetici ve personeline teşekkürü bir borç bilirim.)

lu'yu bombardıman etmesi sebebiyle, Samsun'a asker çıkarma ihtimalinin kuvvetlendiği kanaatine vararak, sahildeki 15 yaşından 50 yaşına kadar eli silah tutabilen Rumlar'ın iç kısımlara nakline karar vermiştir¹³⁰. Bu kararın 16 Haziran 1921 tarihinde Merkez ordusu kumandanlığına bildirilmesi ile uygulamaya başlanmıştır¹³¹. Nitekim, Merkez Ordusu'nun ilgililere 19 Haziran 1921 tarihinde yaptığı tebligatta, eli silah tutan Rumların Ergani-madeni, Malatya, Maraş, Gürün ve Darende'ye sevkedilecekleri, bunların sevki ve yerleştirilmeleri sırasında kanuna aykırı istenmeyen hareketleri ve ihmalleri görülen görevlilerin sorumlu tutulacağı, geride kalan kadınlarının dost ve düşmana karşı namus, can ve mallarının hükümetçe güven altına alındığı ilan olunmuştur¹³². Ayrıca kadın ve çocukların nakledilmeyeceği, sevk olunan erkeklerin geride kalan taşınır veya taşınmaz mallarına tecavüz ve hatta yasaklara aykırı bir şekilde satılması ve faydalanılmasına çalışanların ağır bir şekilde cezalandırılacakları da belirtilmiştir¹³³.

Eli silah tutan Rumlar'ın bu ilk sevki sırasında hükümet güvenliklerinin sağlanması için her türlü tedbiri almıştı. Buna rağmen, Nurettin Paşa ilk kabilelerin yol güzergâhındaki Rum köylerine saklanan bazı çetelerin saldırısına uğradığını belirterek, olaylardan Rum çetelerinin sorumlu olduğunu vurgulamaktadır¹³⁴. Bu uygulama sırasında hükümetin emrine karşı çıkan birçok Rum, aileleri ile birlikte dağlara çekilerek çetelere katılmışlar, birçok Rum da köylere saklanmıştır. Diğer taraftan yol güzergâhındaki Rum köylerinden, kabilelere saldırıların da olması üzerine yol güzergâhında bulunan Rum köylerinin bazılarının da yerlerinin değiştirilmesi yoluna gidilmiştir. Nitekim Dahiliye Vekaleti TBMM hükümetine yaptığı 29 Haziran 1921 tarihli müracaatta Rum nüfusunun yoğun olarak bulunduğu Samsun'un Nebyan ve

130 Cumhuriyet Arşivi (030.18.1.1)-3.24.12 Karar no: 941, Bkz. Ek-4.

131 **Pontus Meselesi**, s. 405.

132 **Pontus Meselesi**, s. 397.

133 **Pontus Meselesi**, s. 397-398.

134 "Nurettin Paşa Pontusçuları Anlatıyor", s. 226; Çapa, a.g.e., s. 83.

Kocadağ taraflarında bir kuvvet çıkarma hareketi halinde çetelerin kuvvetlerimizi arkadan vurmaya hazırlandıkları, eli silah tutan Rumların iç kısımlara naklini engelledikleri ve masum Müslüman ahaliyi katliama tabii tuttıkları, özellikle Nebyan civarında 5 Türk köyünü tamamen imha ettikleri belirtilerek, bu havalideki Rumların Yunanistan ve Pontus teşkilatı tarafından bir program dahilinde hareket ettirildikleri vurgulanmaktadır. Sonuçta da, Samsun Sahil bölgesi, Bafra kazası ve Nebyan, Kocadağ mıntıkası dahilindeki Rum köylerinin iç kısımlara sevkini tamim eden Merkez Ordusu kumandanlığının teklifinin bir karara bağlanması istenmektedir.¹³⁵ Dahiliye Vekaleti, TBMM Hükümetine 2 Temmuz 1921'de yaptığı müracaatta da daha önce sevkleri teklif edilen Rumlarla aynı gaye için çalışan Amasya livasının Ladik ve Tavşan dağlarından ve Tokat'ın Destek Boğazı, Yaylacık ve Haris dağlarında ve Yozgat'ın Akdağmadeni ovasındaki Pontus teşkilatının mevcudiyeti anlaşıldığından, yeni bir karar alınarak, daha önce alınan kararın bütün Karadeniz sahiline teşmil edilmesi ve Şark cephesi, Kastamonu ve Kocaeli Kumandanlıklarına da bu hususta yetki verilmesi istenmektedir¹³⁶.

Dahiliye Vekaleti'nin bu müracaatlarını 2 Temmuz 1921 tarihli toplantısında değerlendiren TBMM hükümeti, yukarıda sayılan bölgelerdeki Rumların askeri açıdan lüzum görüldüğü takdirde başka bölgelere nakledilmesi hususunda ordu kumandanlığının yetkili kılınmasına karar vermiştir¹³⁷. TBMM Hükümeti 3 Temmuz 1921'de de Karadeniz kıyılarını 12 Haziran 1921 tarihinden geçerli olmak üzere savaş alanı ilan etmiştir¹³⁸.

Yukarıda da izah edildiği gibi, uluslararası hukuk açısından savaş halindeki bir devlette, ordunun arkadan vurulması, casusluğun ön-

135 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (030-18.1.)-3.28.3.-1012-95-15. Bkz. Ek-5.

136 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (030-18.1.)-3-28.3.1012-95-15, Bkz. Ek-6.

137 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (030.18.1.)-3.28.3-1012. Bkz. Ek-7.

lenmesi, katliamların ve isyanın ortadan kaldırılması ve sahillerin korunması gibi sebeplerle, askeri açıdan gerekli görülen bazı köyler her türlü güvenlik ve ihtiyaçları sağlanarak iç bölgelere nakledilmişlerdir. Boşaltılan köyler tamamen Rum çetelerinin üstlendikleri, güvenliğin sağlanamadığı köylerdir. Topluca boşaltma ve iç kısımlara sevk etme yoluna gidilmemiştir. Zaten çok geçmeden TBMM Hükümetinin 2 Temmuz 1921 tarihli kararı, Samsun'un Türk eşrafının hükümet nezdinde yaptıkları girişimler sonucu hükümet tarafından kararın uygulanması durdurulmuştur¹³⁹. Nitekim Bafra civarında Kızılırmak havzasında yaşayan birçok Rum köyü boşaltılmamıştır. Bu köylerde yaşayan tahminen 10 bin Rum kadın ve çocuğun da iç kısımlara nakledilmesi için, İstanbul'daki Yunanistan Komiserliği İngiltere mümessili vasıtasıyla TBMM Hükümetine müracaatta bulunmuştur. Bu müracaat üzerine 23 Kasım 1921 tarihinde toplanan TBMM Hükümeti, burada yaşayan Rumların güvenlik ve istirahatleri hükümetimizce sağlandığından başka bölgelere nakledilmesine gerek olmadığına karar vermiştir¹⁴⁰. Yunanistan'ın bu müracaatı ile savaş ortamı içinde Türk Hükümetinin tehcir uygulamasını haklı bulduğunu göstermiştir. Diğer taraftan TBMM Hükümeti çeşitli bölgelere sevk edilen Rumlar içinde muhtaç durumda bulunanların her türlü ihtiyaçlarını karşılamak üzere, TBMM Hükümeti kararıyla 5 bin lira ayırmıştır¹⁴¹. Bu para "Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekaleti" tarafından tahsisat talep edilen bölgelere gönderilmiştir¹⁴². Ayrıca TBMM'nin 8 Ağustos 1921 tarihli gizli oturumunda Rumların tehciri ile ilgili konu tartışılırken, Mustafa Kemal Paşa, amaçlarının Rum çetelerinin silahlarını toplamak olduğunu, ancak bu amaca ulaşmak için öldürmek vurmak gibi yöntemlere karşı olduğunu kesin bir dille vurgulayarak, bu konudaki hassasiyetini dile ge-

139 TBMM Gizli Celse Zabıtları, C. II, Ankara 1985, s. 282.

140 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (030-18-01)-04-37.14-1203. Bkz. Ek-8.

141 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (030-18-1-1).4-38-5-1214. Bkz. Ek-9.

142 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (030-18-1).4-38-5-1214-94-8. Bkz. Ek-10, 11.

tirmiştir¹⁴³. Diğer taraftan Rum çetelerine karşı Amasya (1000 silah) ve Tokat (500 silah) şehirlerinin silah isteklerini de İcra Vekilleri Heyeti kabul etmemiştir¹⁴⁴.

TBMM Hükümeti, gerek çatışmalarda gerekse aramalarda yakalanan Rum çeteleri, doğrudan cezalandırma yoluna gitmeyerek, Pontus isyanını bastırmada hukuka bağlı kalmaya büyük özen göstermiştir¹⁴⁵. Bu çeteleri dönemin olağanüstü mahkemeleri olan İstiklal Mahkemesinde yargılamıştır. Bilindiği gibi Hıyanet-i Vataniye Kanunu'na dayanarak Eylül 1920'de kurulan İstiklal Mahkemelerinin 17 Şubat 1921'de faaliyeti durdurulmuştu. Fakat bütün Anadolu'da olağanüstü şartlar devam etmekte olduğu gibi, Pontusçu çete faaliyetleri de büyük boyutlara ulaşmış, soygun, firari ve ayaklanma gibi olaylar da artmıştı. İşte bu şartları dikkate alan TBMM Hükümeti, 30 Nisan 1921 tarihinde aldığı 822 sayılı karar ile, faaliyetine son verilen Sivas İstiklal Mahkemesinin münhasıran Pontus suçlularının davası ile ilgili ilgilenmek üzere Amasya ve Samsun havalisinde tekrar faaliyete geçmesine karar vermiştir¹⁴⁶. Bu karar üzerine 17 Ağustos 1921'de çalışmalarına başlayan Amasya İstiklal Mahkemesi¹⁴⁷ 10 Ekim 1921 tarihine kadar Pontus meselesinden dolayı 3'ü Müslüman 174'ü Rum olmak üzere toplam, 177 kişiye ölüm cezası vererek idam etmiştir. Aralarında Trabzon Metropolit Hrisantos, Giresun Metropolit Lavrentios ve Konstantinides de bulunan 74 kişi giyaben idama mahkûm edilmiş, 10 kişi kürek, 2 kişi de hapis cezasına çarptırılmıştır.¹⁴⁸

Pontus çetelerine karşı alınan askeri ve idari tedbirler ile bazılarının İstiklal Mahkemesinde ölüm cezasına çarptırılması üzerine, Pat-

143 TBMM Gizli Celse Zabıtları, C. II, s. 195.

144 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (030-18-1)-05-28-11-1835.

145 Ergün Aybars, İstiklal Mahkemeleri, Ankara 1975, s. 172.

146 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (030-18.1.1)-3-18-10-822. Bkz. Ek-12.

147 Bu mahkeme devamlı Amasya'da çalıştığı için Amasya İstiklal Mahkemesi olarak bilinmektedir. Aybars, a.g.e., s. 172.

148 Aybars, a.g.e., s. 173-174.

rikhane Cemiyet-i Akvam'a idamların durdurulması için başvururken, Pontus teşkilatları ve Yunanistan İtilaf devletleri temsilcilerine devamlı olarak protesto, rapor ve şikayetnameler göndererek Pontuslulara mezalim yapıldığı propagandasının Avrupa ve Amerika'ya kadar yayılmasını sağlamışlardır. Sonuçta bu propagandaların etkisi altında kalan İtilaf devletleri temsilcileri de TBMM hükümeti nezdinde girişimlerde bulunmuşlardır.¹⁴⁹

TBMM Hükümeti İtilaf devletlerine verdiği cevaplarda; İstanbul Patrikhanesi'nin uzun zamandan beri Karadeniz kıyılarında merkezi Samsun olmak üzere bir Rum devleti kurmak için çalışan Yunanistan ile birlikte hareket ettiği, birlikte Doğu Karadeniz bölgesinde birçok gizli dernek kurduklarının belgelerle sabit olduğu belirtilmekte ve Pontus çetelerinin bölgede yaptıkları katliamlar ile yakalanan silahlardan bahsedilmektedir. Sonuçta bütün bu komplo ve olayları önlemek için bazı askeri ve idari tedbirler alındığı, bu tedbirlerin uygulanması esnasında masum halka zarar vermemek için hassas davranıldığı vurgulanarak, sahil halkından olup da silahlandırılmış olanlar ve Rum çetelerine yataklık eden köyler, halkının iç kısımlara gönderildiği, kadınların ise, sadece gizli Pontus cemiyetleri ile ilgili sabit olanların sevke tabii tutuldukları, askeri takip sırasında kesinlikle katliamın olmadığı, sadece askere ve güvenlik güçlerine silah çekerek dağlara çıkanların takip olunduğu, belirtilmekte ve bu tür hareketlerde bulunanlar arasında Müslüman ve Hıristiyan farkı gözetilmeksizin aynı muamelenin yapıldığı vurgulanmaktadır.¹⁵⁰ Kısaca hiçbir dış baskı ve müdahaleye aldırmayan TBMM Hükümeti Pontus çetelerine karşı kararlı bir şekilde mücadeleye devam etmiş ve 1923 yılının ilk aylarında Pontus çetelerinin isyanını tamamen bastırmıştır. Bu olaylar sırasında Pontus çeteleri tarafından bin 817 Türk öldürülmüş, 3 bin 723 ev yakıl-

149 Bu müracaatlar ABD, İngiltere, Fransa ve İtalya temsilcileri tarafından yapılmıştır. Bkz. **Pontus Meselesi**, s. 411-415.

150 **Pontus Meselesi**, s. 415-419.

miş, bin 800 civarında soygun ve gasp olayı gerçekleştirilmiştir¹⁵¹. Buna karşılık bu mücadele sırasında 11 bin 118 Rum çete öldürülmüştür¹⁵². Sonuçta Milli Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasına paralel olarak imzalanan Lozan Barış Anlaşması ile bölgedeki kalan Rumlar mübadele ile Yunanistan'a göç etmişler ve böylece Yunanistan ve Patrikhane tarafından sahnelenen Pontus meselesi bazı trajik sahnelerle birlikte tarihe mal olurken, bu arada Yunanistan'ın Megali İdea hayallerine kapılarak içinde yaşadıkları devlete isyan eden bölge Rumlarının bir kısmı Yunan hayallerinin kurbanı olmuşlardır.

4) YUNANİSTAN'IN GÜNÜMÜZDEKİ PONTUSÇU FAALİYETLERİ ve AMAÇLARI

Pontus meselesi Lozan Anlaşması ile beraber tarihe mal olmuş olmasına rağmen, Yunanistan tarafından suni olarak tekrar yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede Yunanistan'da sözde "Pontus Soykırımı" iddiaları 1985 yılından itibaren giderek artmıştır. Özellikle PASOK yönetim kurulu üyesi ve "Halkların Hakları ve Kurtuluşu İçin Yunan Birliği" adlı kuruluşun ileri gelenlerinden Mihalis Haralambidis bu meselenin canlanmasında önemli rol oynamıştır.

Yunanistan'ın Pontus konusundaki en çarpıcı faaliyeti bu amaçla kurdurduğu derneklerdir. Bu çerçevede Yunanistan yurt içi ve yurt dışında 176 adet Pontus derneği kurdurmuştur. Bu derneklerin koordineli bir şekilde çalışmalarını sağlamak amacıyla federasyon oluşturdukları dikkati çekmektedir. Türkiye'ye karşı daha etkili bir propaganda faaliyeti yürütebilmek amacıyla oluşturulan Pontus Dernekleri federasyonları şunlardır:

Güney Yunanistan Pontuslular Dernekleri Federasyonu, Avustralya Pontuslular Dernekleri Federasyonu, Ukrayna Pontuslular Dernekleri Federasyonu, Rusya Pontuslular Dernekleri Federasyonu, Kıbrıs

151 **Pontus Meselesi**, s. X, Yerasimos, a.g.m., s. 68.

152 **Türk İstiklal Harbi**, C. VI, s. 150-151.

Pontuslular Birliği, Pontuslular Dernekleri Pan-Helenik Federasyonu, Almanya Pontuslular Dernekleri Federasyonu,, Gürcistan Pontuslular Dernekleri Federasyonu, Kazakistan Elen Cemaatleri Federasyonu, Ermenistan Pontuslular Birliği, ABD ve Kanada Pontus Dernekleri Federasyonu¹⁵³. Yunanistan'da bu dernek ve federasyonlar vasıtasıyla periyodik olarak ülke içinde ve dışında uluslararası "Pontus Helenizmi Kongreleri" düzenlenmektedir. Bu kongrelere Başbakan dahil üst düzey devlet görevlileri bizzat katılmakta ve teşvik etmektedir. Yunanistan Pontus konusunu bir soykırım olayı olarak uluslararası kuruluşlar nezdinde gündeme getirmektedir. Yapılan kongrelerde, yayınlanan kitap, makale ve bildirilerde Türklerin 350 bin Pontusluya soykırım uyguladığı iddia edilmektedir. Bu iddialarda soykırımın iki aşamada gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Birincisi 1916-1918 yılları arasında, yani I. Dünya Savaşı sırasında, ikincisi de Mustafa Kemal Paşa'nın liderliği döneminde, yani 1919-1923 yılları arasındadır. Bu dönemlerde Türkiye'de yaşayan 700 bin Pontuslu'dan 350 bininin katliam ve sürgün metodlarıyla yok edildikleri iddia edilmekte ve sadece 180 bininin Yunanistan'a dönebildiği belirtilmektedir¹⁵⁴. Özellikle, Ermenilere uygulandığı iddia edilen soykırım günümüzdeki "Kürt Sorunu" ile paralellikler kurularak Türkiye'nin soykırımı tanuması ve tazminat ödemesi talep edilmekte ve Türkiye'nin Pontus soykırımını tanımadığı sürece AB'ne kabul edilmemesi için Yunanistan içinde ve Avrupa ülkeleri nezdinde propaganda yapılmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili olarak Yunanistan içinde Avrupa Parlamentosu merkezinde, İngiltere'de, Almanya'da ve Moskova'da çeşitli sergiler düzenlenmektedirler.

Daha önce bahsedildiği gibi, Mütareke döneminde Doğu Karade-

153 Pontus Derneklerinin listesi için bkz. Cem Başar, **Terör Dosyası ve Yunanistan**, İstanbul 1993, s. 173-174.

154 Mihalis Haralambidis, Kostas Fotiadis, **Pontuslular**, Selanik 1987, s. 20-38; "Pontus Elenizmi Anıldı", **Kathimerini**, 17 Mayıs 1994. Bu konuda yayınlanan bildirilerden bir Yunanca örnek için bkz. Ek-13 (Yunanca tercüme için Halim Çavuşoğlu'na teşekkür ederim.

niz bölgesinde toplam 250 bin – 260 bin civarında Rum yaşamaktaydı. Justin Mc Carthy'e göre de bu rakam 260 bin 313'dür¹⁵⁵. Dolayısı ile 350 bin Rum'un yaşamadığı bir bölgede, 350 bin kişinin soykırıma uğratıldığını iddia etmek hayal mahsülünden başka birşey değildir. Kaldığı Mübadele ile Yunanistan'a ulaşan bölge Rumlarının sayısının 180 bin olduğu bizzat Yunanlılar tarafından da doğrulanmaktadır. Bu rakama Yunanistan dışında ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkelere göç edenleri ekleyecek olursak 210 bin civarına ulaşmaktadır¹⁵⁶. Yaklaşık 250–260 bin insandan 210 bini Yunanistan ve diğer ülkelere göç ettiğine göre kaç kişinin öldüğü veya kaybolduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu konuda Yerasimos, Yunan kaynaklarına dayanarak Trabzon, Sivas ve Kastamonu vilayetlerinde yaklaşık 450 bin kişinin yaşadığını belirtmekte ve bunlardan 86 bin kadarının I. Dünya Savaşı sırasında Rusya'ya göç ettiğini ve 322 bin 500 kişinin de nüfus mübadelesi sırasında Yunanistan'a ulaştığını vurgulamaktadır¹⁵⁷. Yerasimos'un oldukça yüksek gösterdiği bu rakama Yunanistan'ın dışındaki ülkelere de göç edenleri ilave edersek 350 bin kişinin öldürüldüğü iddiasının nereden kaynaklandığını anlamak güçleşmektedir.

Bu tarihi ve ilmi gerçeklere rağmen, Türkiye ile gerginlik ve sürüşmeyi milli politikası haline getiren Yunanistan, 19 Mayıs gününü sözde "Pontus Soykırımını Anma Günü" olarak kabul eden bir yasa çıkarmıştır. 24 Şubat 1994 tarihinde Yunan Parlamentosu'nda oybirliği ile kabul edilen bu yasa 7 Mart 1994 tarihinde Yunanistan Cumhurbaşkanı tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir¹⁵⁸. Kıbrıs Rum Yöne-

155 Justin Mc Carthy, *Muslims and Minorities The Population of Ottoman Anatolia and The End of the Empire*, New York 1983; Mc Carthy mübadele ile bölgeden Yunanistan'a giden Rumların sayısını 182.192 olarak vermekte ve 1928 nüfus sayımında belirttiklerini söylemektedir. s. 131.

156 Hamit Pehlivanlı "Tarih Perspektifi İçinde Pontus Olayı: Yakın Tarihimize ve Günümüze Etkileri", *I. Giresun Sempozyumu 18–19 Haziran 1994*, (Yayınlanmamış Bildiri)

157 Yerasimos, *a.g.m.*, s. 68.

158 Bkz. Ek-14.

timi Temsilciler Meclisi de aynı yönde bir karar almıştır. Yunan basınında çıkan haberlere göre, 19 Mayıs gününün milli bir bayram olarak anılması ve bütün eğitim kurumlarında konuyla ilgili konuşmalar yapılması ve Kiliselerde ayinler düzenlenmesi öngörülmektedir¹⁵⁹.

Yunanistan'ın Pontus faaliyetleri çerçevesinde ileri sürdüğü bir diğer iddia da Doğu Karadeniz bölgesi başta olmak üzere, halen Anadolu'da gizli Hıristiyanların yaşadığıdır. Bu iddiaya göre, Anadolu'nun Türkleşmesi, dolayısıyla İslamlaşması sırasında, Türklere korkan bir çok Hıristiyan korkularından Müslümanlığı kabul eder görünmüşlerdir. Gerçekte bunlar gizli gizli Hıristiyanlık inancının gereğini yerine getirmişler, ancak dışarıya karşı Müslüman gözükmüşlerdir. Doğu Karadeniz Bölgesinde bugün dahi, Helence konuşan Hıristiyanların yaşadığı iddia edilmektedir¹⁶⁰. Halbuki Osmanlı millet sistemi içinde Hıristiyanlara her türlü dini özgürlüğün verildiği bütün dünya tarihçilerinin kabul ettiği bir gerçektir. Zira tüm Anadolu'da olduğu gibi, Doğu Karadeniz bölgesinde de yaygın bir şekilde kiliseler mevcuttu. Anadolu'da yüzbinlerce Ortodoks Hıristiyan bu kiliselerde ibadetlerini rahatça yaparken bir kısmının inancını saklamak zorunda kalması hiç de inandırıcı gelmemektedir¹⁶¹. Yunanistan bu tür iddialarla bölge insanımızda bir şüphe ve kimlik krizi yaratmaya çalıştığı açıkça gözlenmektedir.

Diğer taraftan Yunanistan, kurduğu yukarıda belirtilen Pontus dernekleri vasıtasıyla turizm mevsimlerinde Doğu Karadeniz bölgesine "Unutulmayan Kaybolan Vatanlara Gezi" adı altında periyodik geziler de düzenleyerek olayı canlı tutmaya çalışmaktadır. Ayrıca

159 "Pontusluların Soykırımını Anma Günü" **Kathimerini**, 21 Nisan 1994.

160 Kostas Fotiadis "Pontus'un Gizli Hıristiyanlar Sorunu", **Thessaloniki**, 19 Ağustos 1988; Türkiye'de 28 Ekim 1927 genel nüfus sayımına göre Trabzon vilayetinde Rumca konuşan 64, Ordu'da 2 kişi bulunmaktadır. **Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü 28 Ekim 1927 Umumi Nüfus Tahmini**, Fasikül II, Ankara 1929, s. 179-181.

161 Breyer, bölgede Greekçe konuşan Müslüman ve gizli Hıristiyan'ın olduğunu anlamının mümkün olmadığını belirtmektedir. **a.g.m.**, s. 46-51.

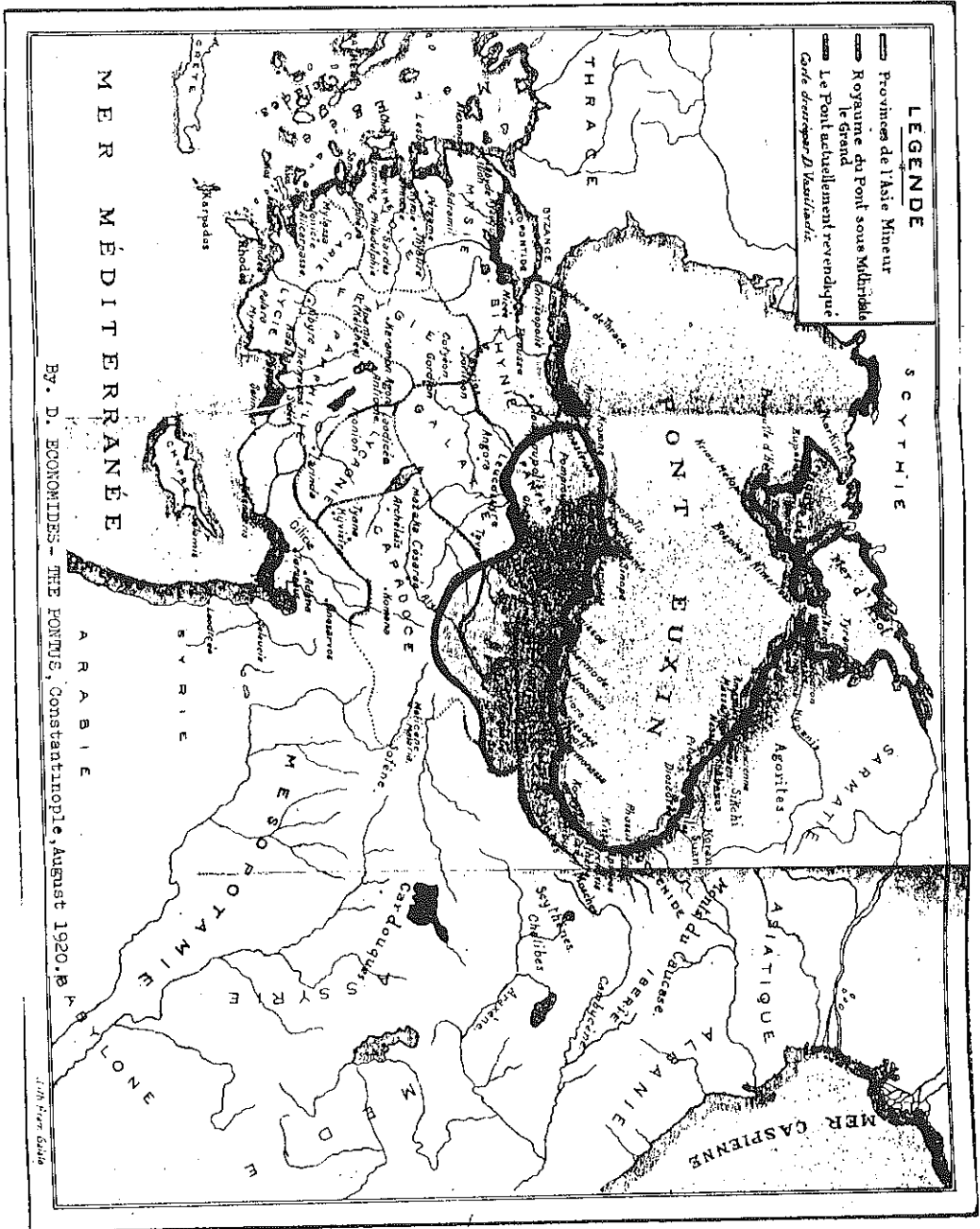
Yunanistan Sovyetler Birliği'nin dağılmasına paralel olarak bu ülkeden göçmen olarak gelen Rumları, Batı Trakya'ya yerleştirerek, Türklerin yaşadığı bu bölgenin demografik yapısını tamamen bozmayı ve Türkleri asimile etmeyi de amaçlamaktadır. Bu amaçla bölgede istimal edilen topraklara Pontus göçmenleri için toplu yerleşim merkezleri kurulmaktadır. Avriani gazetesi bu politika ile "duyarlı sınır bölgelerinin takviyesinin amaçlandığını" belirtmektedir¹⁶². Yunanistan'a gelen Pontus göçmenleri ile Yunanlılar arasında ciddi uyum problemleri yaşanmasına rağmen, Yunanistan bu konuda hazırladığı program gereği ülkesine 100 bin göçmen yerleştirmeyi hedeflemektedir.

Bilindiği gibi Yunanistan iyi planlanmış, Türk düşmanlığı ve Megali İdea esası üzerine inşa edilmiş geleneksel bir milli politikaya sahiptir. Bu politikası gereği, Türkiye'yi uluslararası platformlardan dışlayarak yalnız bırakmaya çalışmakta, içerde de sosyal ve siyasi bütünlüğünü zayıflatmak ve parçalamak istemektedir. Nitekim 1982 yılında dönemin Kültür Bakanı Melina Merkuri tarafından "Anavatanları Kurtarma Dünya Komitesi" adına bütün dünyada kart şeklinde dağıtılan haritada¹⁶³ Türkiye; Pontus, Kürdistan, Ermenistan vb. şeklinde parçalanmış olarak gösterilmekte ve bu amaca ulaşmak için mücadele çağrısı yapılmaktadır. Bu haritaya göre, Yunanistan Sevr'i yeniden canlandırma çabası içinde görülmektedir. Bu sebeple Yunanistan'ın önce Ermeni terör örgütü ASALA'ya, daha sonra da PKK terör örgütüne yoğun bir destek verdiği bilinmektedir.

Yunanistan bu genel politikası çerçevesinde, tarihi gerçekleri gözardı ederek, Ermeni ve "Kürt Sorunları"nın yanısıra yeni bir argüman olarak Pontus soykırım iddialarını da Türkiye'ye karşı kullanmaya çalışmaktadır.

162 "Soydaşlarla İlgili Pilot Programı", *Avriani*, 15 Ağustos 1994.

163 Bkz. Ek-15.

Σον ελάχιστο φόρο τιμής, προς τους αρχηγούς και οπλαρχηγούς των Ανατολικών Ποντιακών Σωμάτων, της περιόδου 1914-1922, αναφέρουμε, με μεγάλο σεβασμό, τα α-πόριστα και τίμα, Ηρωικά ονόματά τους, εμπόδιο στην ιστορική λήθη: 1) Αναστασιος Παπαδόπουλος (ο γνωστός με το όνομα «ΚΟΤΖΑ ΑΝΑΣΤΑΣ» που ήταν το ψευδώνυ- των τακτικών και άτακτων τουρκικών στρατιωτικών σωμάτων), 2) Γιώργη Αγάς, 3) Θεοφίλος Κουλετσινίδης (ΦΙΛΟΣ ΑΓΑΣ), 4) Μιχαήλ Κουρτσόγλου, 5) Τσαουσιδής Παύλος, 6) Παύρυχαριδής Μελέτιος, 7) Καπετάν Κωνσταντίνος (ΚΑΡΑΚΟΤΑΣ), 8) Καπετάν Αναστάσης, 9) Κοτζά Γκιόλ, 10) Παντέλ Αγάς (ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ- ΔΗΣ), 11) Στέλιος Κοσμιδής (ο περίφημος ΊΣΤΙΑ ΑΓΑΣ, που έτρεμον στο άκουσμα του ονόματός του, οι τουρκοί), 12) Απατζόγλου Χατζή Χρήστος, 13) Παρούλ Αγάς, 14, Γεώργιος Μεγαλομούστακος (ΚΟΤΖΑ ΜΠΟΥΓΙΟ), 15) Σάββας Α. Σαββίδης, 16) Δημή- τριος Κεμεριδής, 17) Παρασκευάς Μεττιόγλου, 18) Ιωάννης Παυλόπουλος, 19) Αθανά- σιος, 20) Τσακέρ Γυλλιόν, 21) Αναστάσης Καροπιδής, 22) Δελιησοκρατής, 23) Βασ. Ι. Παπαδόπουλος, 24) Μαυροκύσλας Δελλογιαννίδης, 25) Θεόδωρος Τσερκέζης, 26) Γεώρ- γιος Τσακίρης, 27) Δελιηλάζαρος, 28) Ευκλείδης Κουρτιδής, 29) Δημήτριος Τσιρί, 30) Πολίτας Τσομπάνος, 31) Αντών Αγάς, 32) Βασίλ. Ουστάς, 33) Σαρηγιαννης, 34) Καθη- γόλου Λιμίλιος, 35) Δημήτρης Χαραλαμπίδης, 36) Ανέστης Χαραλαμπίδης, 37) Θεόδω- ρος Χαραλαμπίδης, 38-40) οι τρεις αδελφοί: Μπαϊσής, Γεώργιος, Κωνσταντίνος Αράπο- γλου, 41) Χαρίτογλου, 42) η οικογένεια Σαγκιόρογλου, 43) Βασίλης Ανθόπουλος ΒΑ- ΣΙΑ ΑΓΑΣ, το φόβητρο του τουρκικού στρατού), 44) Αναστασία Ανθούπουλου (γυναίκα του ΒΑΣΙΑ ΑΓΑ, αντίρρηση, άριστη σκοπεύτρια), 45) Ιορδάνης κυπρίαν Αναστασιά- δης, 46) Χαραλαμπος Δελιγιαννίδης, 47) Μπαρμποζαυριάς, 48) Στυλιανός ΚΙΣΑ ΜΠΑΤΖΑΚ, 49) Θεόδωρος Τσερκέζης, 50) Νικολού Αναστάς, 51) Μάζαλη Αβραάμ, 52) Αχτακίλι Αλάκος, 53) Αντίκ Γιώργη, 54) Αντόνα, 55) Κυρά Ιαύ, 56) Σιδηρόπουλος, 57) Ταστογλου Σάββας, 58) Τσαρχλή Στράτος, 59) Τσορχλή Νουού, 60) Σαρχοσούν Φι- λός, 61) Απανός Γιώργης, 62) Δεκλή Λογακλή Αναστάσης, 63) Τσιτάλμπισης Σάββας, 64) Δόκτωρ Γιώργης, 65) Καμουλή Στάθης, 66) Ιωάννης Τοπάλ Εσκιέ, 67) Γεώργιος Κε- χαγιας, 68) Ιπποκράτης Σιδεόγλου, 70) Καλιπάκης Γεώργιος, 71) Κώστας Αγάς, 72) Αν- τών Πισάς (ποντιοΚολοδόεγλου, 70) Καλιπάκης Γεώργιος, 71) Κώστας Αγάς, 72) Αντών Πισάς, 73) Πελαγία Αντών Πισά (γυναίκα του, άριστη σκοπεύτρια και γενναία πολεμί- στρια, αντίξια του συζύγου της), 74) Χαραλάμπος Αμοιράς Κούρτος, 75) Ευάγγελος Ιωαννίδης ΕΛΒΑΝ ΜΠΕΗΣ), 76) Χαραλάμπος Κοντοβραχιονίδης (ΧΑΡΔΗ ΜΠΕΗΣ), 77) Τσιλιγκαριδής, 80) οι Κουρτάν, 81) Βελής Μούτα.

Δεήτος Δ. Καραμαρίδης

1911

Handwritten text in Ottoman Turkish script, including the word "T.C." and "Sakarlık".

Multiple handwritten signatures and names in Ottoman Turkish script, some with horizontal lines through them, and a large arrow pointing downwards.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

آذر
۱۳۳۸/۱۲

تورکیا بویوک ملت مجلیسی
اجرا وکیللری هیئتی ریاستی
قلم مخصوص مدبری
مید
تاریخ
۳
۱۳۳۴

ع
موردت این بود که

تاریخ ۱۳۳۴
۴۴۸
۴۴۹
۴۵۰
۴۵۱
۴۵۲
۴۵۳
۴۵۴
۴۵۵
۴۵۶
۴۵۷
۴۵۸
۴۵۹
۴۶۰
۴۶۱
۴۶۲
۴۶۳
۴۶۴
۴۶۵
۴۶۶
۴۶۷
۴۶۸
۴۶۹
۴۷۰
۴۷۱
۴۷۲
۴۷۳
۴۷۴
۴۷۵
۴۷۶
۴۷۷
۴۷۸
۴۷۹
۴۸۰
۴۸۱
۴۸۲
۴۸۳
۴۸۴
۴۸۵
۴۸۶
۴۸۷
۴۸۸
۴۸۹
۴۹۰
۴۹۱
۴۹۲
۴۹۳
۴۹۴
۴۹۵
۴۹۶
۴۹۷
۴۹۸
۴۹۹
۵۰۰

تاریخ
۱۳۳۴

ΟΜΟΣΠΟΝ
ΠΟΝΤΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ
ΝΟΤΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΠΟΝΤΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΠΟΝΤΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ
ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΠΟΝΤΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ
ΡΩΣΙΑΣ

ΕΝΩΣΗ ΠΟΝΤΙΩΝ
ΚΥΠΡΟΥ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΠΟΝΤΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ

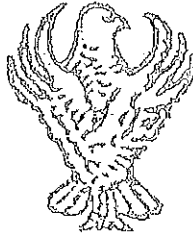
ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΠΟΝΤΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ
ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΠΟΝΤΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ
ΓΕΩΡΓΙΑΣ

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
ΚΑΖΑΚΣΤΑΝ

ΕΝΩΣΗ ΠΟΝΤΙΩΝ ΑΡΜΕΝΙΑΣ

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΠΟΝΤΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ
Η.Π.Α. & ΚΑΝΑΔΑ

ΨΗΦΙΣΜΑ

Από πολλές ιστορικές πηγές μαρτυρείται η παρουσία των Ποντίων στην Μ. Ασία, στα παράλια του Εξέτινου Πόντου από τη Σινώπη στα Άδριακά, μέχρι τον Όμη στα Ανάτολικά.

Παρουσία που χρονολογείται από τις αρχές της πρώτης χιλιετίας προ Χριστού. Η ύπαρξή τους αυτή ποιώνει πολλές φορές αυτώνων πολιτική κρατική μορφή. Έτσι με αυτήν της πόλης - κράτους της αρχαίας γλαυκικής περιόδου, τη μορφή του κράτους - χώρας της ελληνιστικής περιόδου με τους Μιθριδάτες Βασιλείς του Πόντου, την Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας από το 1204 - 1461, οπότε αρχίζει η βίασηση Οθωμανική Κρατοχή. Το Οθωμανικό Κρατοχός διαμέσω συστηματικά επεξεργασμένων πολιτικών, υπέβαλε τον Ποντιακό Λαό σε συνθήκες διαβίωσης τέτοιες που τον έβαλαν σε κίνδυνο, αλλοίωσαν την ταυτότητα του και διάσπασαν την ενότητά του. Συνθήκες που αποτελούσαν αναθερά ατρία συνεχούς φτώχης - εξαόδου από τον Πόντο η αναξήτησης ασφαλείας, καταστροφών στην ορεινή ενδοχώρα. Η φυγή αυτή οδήγησε στον σχηματισμό Ποντιακών Κοινοτήτων και παροικιών στη Ανατολή Ευρώπης και την Ρωσία.

Η μεγάλη όμως έξοδος των Ελλήνων Ποντίων προς τον Ελλαδικό χώρο, τον Καύκασο και την Ρωσία, την Ευρώπη και την Αμερική, ο μετασχηματισμός τελικά του Ποντιακού Λαού σε ένα λαό πρόσφρων και της διασποράς, είχε την αιτία γέννησής της στα γεγονότα της δραματικής περιόδου των Διοικήσων, της Γενοκτονίας και του Ξεριζωμού από το 1916 έως το 1923.

Το Οθωμανικό Κρατοχός, το Κίνημα των Νεοτούρκων και μετέπειτα το Κεμαλικό Κίνημα απάντησαν στο αίτημα της Ιστορίας για εκδημοκρατισμό των πολιτικών θεσμών, για βασικές κοινωνικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις με την εξολόθρευση και τον Ξεριζωμό αυτόθρονων αλλοεθνών ομάδων, όπως οι Πόντιοι και οι Αρμένιοι. Το Νεοτουρκικό και Κεμαλικό σχέδιο δημιουργίας ενός ομοιογενούς εθνικά Τουρκικού Κράτους - Έθνους προϋπέθετε την εθνική εξαθλίωση με τη συστηματική Γενοκτονία των αυτόθρονων λαών.

Ένας μεγάλος αριθμός, τριακόσιοι πενήντα χιλιάδες (350.000) Πόντιοι σε ένα σύνολο επτακοσίων πενήντα χιλιάδων (750.000), εξαφανίσθηκαν με την μέθοδο των σφαγών, των διώξεων, των εκποτίσεων στο χρονικό διάστημα μεταξύ 1916 - 1923.

Οι μαζικές εκποτίσεις αλληλοθμών, στην πλειοψηφία γυναικών και παιδιών, από τα παράλια του Εξέτινου Πόντου στο βοιωτικό της Ανατολίας, το Κοινοδικιάν μέχρι και τη Συρία, δεν νομιμοποιούνται και με το δίκαιο του πολέμου. Ακόμη και στη δεύτερη φάση της Γενοκτονίας ελληνικός στατοχός δεν

υπήρχε στον Πόντο και οι περιοχές που έγιναν οι εκτοπίσεις δεν είχαν στρατιωτική οπουδασιότητα. Τα χρησιμοποιημένα και προσημασμένα γεγονότα αποτέλεσαν - και έληξαν σε μια πετυχημένη πολιτική Γενοκτονίας. Επρόκειτο για τη δεύτερη, μετά την Αρμενική, Γενοκτονία του αιώνα μας με τον ίδιο θύτη αλλά διαφορετικό θύμα. Οι αποδιαιρέσεις για τα γεγονότα των Θηριωδιών και των σφαγών είναι πολυάριθμες και συρλλίνουσες.

Προκύπτουν αζόμη και από τα ίδια Οθωμανικά και Τουρκικά αρχεία και εκδόσεις - κυβερνητικές αποφάσεις και νομοσχέδια, από τα αρχεία Ενωπαϊκών χωρών καθώς και των Η.Π.Α., από αναφορές ξένων διπλωματικών υπαλλήλων και Προξένων, ιεραποστολών και φιλανθρωπικών οργανώσεων. Τα κύρια όμως στοιχεία της εκτέλεσης του εγκλήματος προκύπτουν από την ίδια την ιστορία των Ποντιακών οικογενειών, με τα βικά της θύματα η κάθε μία και τις μαρτυρίες των επιζώντων των σφαγών.

Στην περίπτωση της Ποντιακής Γενοκτονίας έχουμε δολοφονία των μελών της συγκεκριμένης εθνικής ομάδας, σωματική προσβολή της φυσικής και πνευματικής της ακεραιότητας, υποβολή της σε συνθήκες διαβίωσης που συνεπάγονταν την μερική ή ολική φυσική της καταστροφή. Έχουμε βίαιη μεταφορά παιδιών σε άλλη εθνική ομάδα. Όλες δηλαδή τις πράξεις που σύμφωνα με τις διατάξεις της σύμβασης για την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος της Γενοκτονίας που υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 9-12-1948, στοιχειοθετούν αυτό το μεγάλο έγκλημα ενάντια στην ανθρωπότητα, το έγκλημα της Γενοκτονίας.

Γεωπολιτικοί λόγοι και κρατικές σκοπιμότητες επέβαλαν ώστε τα τελευταία χρόνια να παραμένει στη λήθη μια πετυχημένη, αλλά λημονημένη από τους νόμους της ανθρωπότητας πολιτική Γενοκτονίας. Ειδικότερα η ένταξη της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ μετά το 1952 και η κυριαρχία του Νατοϊκού δόγματος της ακεραιότητας της Τουρκίας απαγόρευε οποιαδήποτε διεκδίκηση για αναγνώριση του αδικήματος. Αλλά όχι μόνον αυτό. Μας στέργει το δικαίωμα στη μνήμη και τη γνώση των λόγων που οδήγησαν στην αποδιάθρυση και το διασκορπισμό σε όλες τις ηπείρους του πλανήτη μας. Χάρην αυτού του δόγματος απαιτούνταν οποιαδήποτε, αζόμη και μορφωτική και επιστημονική, αναφορά στην περιοχή του ιστορικού Πόντου. Το έγκλημα δηλαδή της Γενοκτονίας είχε τη συνέχειά του με το έγκλημα της οικιής.

Όχι οι λαοί που τους καταστραφίστηκε η ιστορία, που είχαν μια ιστορία επίθεσης ενάντια στην ανθρώπινη τους ύπαρξη από τις δυνάμεις της βίας, του σαβιτισμού και του ρατσισμού, καθέμιωσαν μια ημέρα μνήμης του δικού τους ολοκαυτώματος.

Οι Πόντιοι, ένα κομμάτι του Ελληνισμού με μεγάλη προσφορά στον πολιτισμό της Μ. Ασίας και του Εξέινου Πόντου, δεν μπορούσαμε να μείνουμε χωρίς μια ημέρα μνήμης του δικού μας ολοκαυτώματος.

Τα τελευταία χρόνια καθιερώσαμε την 19 ΜΑΪΟΥ κάθε έτους ως Ημέρα Μνήμης της Γενοκτονίας του Ποντιακού Ελληνισμού.

Είναι η ημέρα 19 Μαΐου 1919 που ο Μουσταφά Κεμάλ αποφέρβεται στην Αιμισό - Σαμψούντα του Πόντου και γίνεται ο ίδιος οργανωτής μιας συστηματικής πολιτικής εξόντωσης των Ποντίων. Έτσι σήμειρα η 19 Μαΐου τους 1994 είναι η 75η επέτειος από τη διάρκεια του εγκλήματος αλλά και αγωνιστικής κινητοποίησης, για την αναγνώριση του από το υπεύθυνο γι αυτό Τουρκικό κράτος και τους θεομύς της Διεθνούς Κοινότητας. Κάθε λαός έχει δικαίωμα να διεκδικεί με επιμονή την επίσημη αναγνώριση των αδικημάτων που διαπράχθηκαν εναντίον του. Η διεκδίκηση δε αυτή, θα γίνεται ιδιαίτερα επίμονη και έντονη, όσο το υπεύθυνο Τουρκικό κράτος δε θα δέχεται την αναγνώριση των. Όσο μεγαλύτερη είναι η αδικία, όσο περισσότερο χρόνο αποζητήθηκαν τα γεγονότα, τόσο πιο έντονη είναι η επιθυμία μας για μια τέτοια αναγνώριση.

Το συγχρονο Τουρκικό κράτος, με το θράσος που χαρακτηρίζει αυτού του τύπου τα καθεστώτα, αντδρά, επιδιώκει την απολλαγή του από την ευθύνη, αρνείται να αναγνωρίσει τη Γενοκτονία καταργώντας σε ανιστόρητη και ευτελή επιχειρήματα, που φθάνουν μέχρι του να θεωρούν τους ξεριζωμένους Πόντιους "μετανάστες" που "μετανάστευσαν" στην Ελλάδα, όπως δήλωσε στις 19 Μαΐου 1991 η εκπρόσωπος του Τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών.

Το σύγχρονο Τουρκικό κράτος δεν μπορεί να προφρασιστεί για την απολαγή του από την ευθύνη κάποια αωνεγγία του με το Οθωμανικό κράτος και το Νεοτουρκικό κίνημα. Αυτό γιατί ούτε οι εδαφικές απώλειες που υπέστη, αλλά ούτε η νέα πολιτική οργάνωση που δημιουργήσε είναι τέτοιας υφής, που να θέτουν σε αμφιβολία την συνέχειά του με το προηγούμενο καθεστώς.

Αλλά εκτός από αυτό, το Κεραλικό κίνημα και η Κεραλική Ίθυσσυνέλευση είναι άμεσα υπεύθυνα για τη δεύτερη φάση της Γενοκτονίας 1919-1923.

Το σύγχρονο δηλαδή Τουρκικό Κεραλικό κράτος θεμελιώθηκε επάνω στους δικούς μας εκατοντάδες χιλιάδες σφαγιασθέντες.

Η δική μας προστάθεια, ο αγώνας των Ποντίων σε όλο τον πλανήτη μας υπέρ της αλήθειας και της δικαιοσύνης, έχει μια πανανθρώπινη και οικουμενική αξία. Αποτελεί μέρος του Αγώνα όλης της ανθρωπότητας υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Όταν οι λαοί επαγρυπνούν, κινητοποιούνται υπέρ της ανθρωπίνης ζωής και αξιοπρέπειας, τότε δεν υπάρχουν περιθώρια για νέα ολοκαυτώματα. Γι' αυτό η ιστορική μας αποτίηση για την αναγνώριση της Γενοκτονίας από το υπεύθυνο γι' αυτήν Τουρκικό κράτος έχει ταυτόχρονα τον χαρακτήρα της έκκλησης για μία νέα ανθρώπινη συνέχεια στην περιοχή μας χωρίς ολοκαυτώματα, πρωτογονισμούς και βαρβαρότητες. Είναι έκκληση να προχωρήσουν σε μία κριτική θεώρηση της ιστορίας τους και να διεκδικήσουν, αναγνωρίζοντας τα αδικήματα που διαπράχθηκαν στο παρελθόν, μία άλλη πολιτιστική Τούρκικη ταυτότητα που θα είναι απαλλαγμένη από το μελανό στίγμα της Ποντιακής, Λεμενικής και Κουρδικής Γενοκτονίας. Να σπάσουν δηλαδή ενάντια τις ψυχολογικές και πολιτιστικές ατάκες και τα σύμβολα (Το μνημείο του Άγγιαν των Ποντίων στην Κερασούντα - Τοπάλ Οσμάν) που επιτρέπουν κατά περιόδους την επανάληψη χυδαίων βίας και πογκρόμ ενάντια στους λαούς της περιοχής.

Η υπόθεση όμως της ύπαρξης, της αξιοπρέπειας και του μέλλοντος ενός λαού, δεν εμψυχώνεται μόνο απελευθεριτικά δικά του ούτε υπόκειται αποκλειστικά στη διάθεση του Τουρκικού κράτος.

Τα θεμελιώδη δικαιώματα των Ηντίων ενδυναμώνουν άμεσα τη Λεβνική Κοινότητα που έχει δικαιοσύνη και καθήκον να επαγρυπνεί, ώστε να γίνονται σθεναρά γνωστές, όταν ένα από τα κράτη - μέλη της τα αμετρία προπαλάττει. Γι' αυτό ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών συνολικά και κάθε ένα από τα μέλη του χωριστά έχουν καθήκον και δικαίωμα να αναγνωρίσουν την Ποντιακή Γενοκτονία, να κατατήσουν την αναγνώριση της από το υπεύθυνο κράτος και να απαιτηματωθούν στους Ποντίους. Η σημασία αυτή αυτή πράξη, είναι σίμικα, να πάρει οργανωμένες μορφές για την περίπτωση των δικάδων χιλιάδων Ποντίων οι οποίοι συνεχίζοντας την Οδύσσεια της προφυγιάς, που άρχισε το 1916 - 1923, καταφεύγουν στην Ελλάδα προφυγμένοι από τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας, όπου εταπώτησαν την Στυλιανή περίοδο.

Ειδικά όμως τα κράτη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, πολλά από τα οποία δεσμεύτηκαν από τις αρχές του αιώνα για την προστασία των Ποντιακών πληθυσμών, με την έννοια της ανθρωπιστικής παρέμβασης, οφείλουν σήμερα, χωρίς συμφεροντολογικούς υπολογισμούς, να αναγνωρίσουν την Ποντιακή Γενοκτονία. Να απαιτήσουν την εφαρμογή στην Ανατολική Μεσόγειο όλων εκείνων των αξιών, των ιδανικών και των αρχών που αποτελέσαν τα θεμέλια των Ευρωπαϊκών Δημοκρατιών και να θέσουν ως όριο για την ένταξη της Τουρκίας στην Κοινότητα, την αναγνώριση του εγκλήματος και την αποκατάσταση της τεράστιας υλικής και ηθικής βλάβης που υπέστησαν οι Πόντιοι.

Η Βουλή των Ελλήνων στη συνεδρίαση της 24ης Φεβρουαρίου 1994 ψήφισε ομόφωνα το Νόμο 2193 και καθέστωσε τη 19η Μαΐου ως ημέρα μνήμης της γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου.

Έτσι αποκαταστάθηκε μία μεγάλη ιστορική εκκρεμότητα της Ελληνικής Πολιτικής απέναντι σε ένα κομμάτι του Ελληνισμού με τριχλιετή παρουσία στην περιοχή του Έξιανου Πόντου.

Ανέλογη έκκληση και απαίτηση απευθύουμε προς το Κοινοβούλιο της Κύπρου, το μόνο εναπομείναν μέλος του ανατολικού Ελληνισμού που αγωνίζεται για την επιβίωση και τη σωτηρία του από την καταποτιστική επεκτατική επίβουλη και βία του ίδιου δράστη.

19 ΜΑΪΟΥ 1994

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΠΟΝΤΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ ΝΟΤΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ - (Ο.Π.Σ.Ν.Ε.)
Σολωμού 66, 5^{ος} ορ., Τηλ.: 5231900 - Fax: 5221950

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2193

Η 19η Μαΐου καθιερώνεται ως ημέρα μνήμης της γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδουμε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο 1

Ορίζεται η 19η Μαΐου ως ημέρα μνήμης της γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου.

Άρθρο 2

Ο χαρακτήρας, το περιεχόμενο, ο φορέας και ο τρόπος οργάνωσης των εκδηλώσεων μνήμης καθορίζονται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Εσωτερικών ύστερα από γνώμη των πλέον αναγνωρισμένων Ποντιακών σωματείων.

Άρθρο 3

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλουμε τη δημοσίευσή του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 7 Μαΐου 1994

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΑΠ. ΑΘ. ΤΣΟΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Θιωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σημεράδα του Κράτους

Αθήνα, 8 Μαΐου 1994

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
Γ. ΚΟΥΒΕΛΑΚΗΣ

